

نہ جہنگ چھٹیا

نہ کن پائے

سعید بھٹا

نہ جنگ چھٹیا نہ کن پائے

کتاب ترنجن

میاں چیمبرز 3 - ٹیمپل روڈ لہور

فون نمبر 42-6312790

نہ جھنگ چھٹیا نہ کن پائے

(کہانیاں)

سعید بھٹا

سانجھ لہور

نہ جھنگ چھٹیا نہ کن پاٹے	کتاب
سعید بھٹا	لکھاری
مدثر پنوں	مکھ چتر
پہلی	وار
اپریل 2005ء	چھپن ورھا
500	گنتی
سانجھ لہور	چھاپن ہار
شرکت پریس لہور	چھاپہ خانہ
نمیل امین	مالی مل ورتن
36 روپے	مل

سانجھ

دوجی منزل، مفتی بلڈنگ، 17/31 ٹمپل روڈ، لہور۔ پاکستان

تقدیرِ تان اپنی سوکن سی
تدبیراں ساتھوں نہ ہوئیاں
نہ جھنگ چھٹیا نہ کن پاٹے
جھنڈ لنگھ گیا انج ہیراں دا

شوکار بٹالوی

سجاد حیدر جنتی دے ناں

سارنی

11

نہ جھنگ چھٹیا نہ کن پائے

25

بھاگی کھوکھر

32

چڑا

44

سکین ونجھیں چھاؤں دا انت ناہیں

48

دینا

53

تیں ملیاں میری تازگی

59

دودھ منگلی

نہ جھنگ چھٹیا نہ کن پاٹے

کھیوے خان ماہنی نوں ہک دینہہ پیٹھیاں پیٹھیاں ایل آیا بھاویں اساڈے
ڈکیاں بھکھاں ویکھیاں ہائِن، پر ہن کڑانے توں کمالیے تیکر میری جھال کسے توں
نہیں جھلیندی۔ اج مڑھل تے کھل میرے ناں توں وی کمبدے ہین، پر اوہوں
وڈی نموشی ہوندی ہے جدوں قصائی چھوہراں اگے ہالہ تارن لکیاں انگوٹھا لاونا پمدا
ہے۔ اوہ بے چھہوی توں سعد اللہ خان تے وزیر خان نوں قصائی ای سدیندا۔ فارسی
دیاں چار کتابڑیاں پڑھ کے گورنری تے وزارتوں لئی پیٹھن۔ جے میرے چھوہر وی
پڑھ پون تاں چکتیاں نال سدھا سلام دُعا نکل سکدا ہے۔ جنے کھوہاں دا ہالہ میں
تارناں اتنے آلیاں نوں تاں دلی دربار وچ چگتے گُرسی دیندن۔ قصائی چھوہراں دی
پڑھائی تے چکتیاں دے ستریں تیکر آون جاون دیاں گلاں کھیوے نوں اگ لا
چھڈ دیاں۔ اکھے، ”ماں نوں پدیاں خیر کوئی نہ گھتدا تے پتر چکتیاں دے ستریں تیکر

وی ویندن۔“

اوس چنیوٹوں میاں جی منگوا یا۔ اوہدے نال سال دے دانے مکائے۔ شہمیرا ہن
کھیوے دے ہتھوں نکل گیا ہا۔ ایہو سوراں دا شکار تے بگھیلے مارن دا ٹھرک۔ دُوئے
مہراں دے چھوہرتاں قرآن تے پکی روٹی پڑھ گئے، پر کھیوے دیاں چھوہریں دے
ذہن ول نکلے۔ میاں جی جیہڑا سبق دیون اوہ توتیاں وانگوں رٹ لین۔ اجے
تھوڑے دینہہ ای بیتے تاں میاں جی نوں شک پے گیا صاحبان پٹیاں گھٹ تے
مرزے دے درشن باہلے کردی ہے۔ دُوئے بنے مرزا قرآن پڑھدا پڑھدا اوسے
سبق تے ای اڑ گیا۔ اگے نہ کائی شے آدس نہ جاؤس۔ میہیں جی دو چار واری
دوواں نوں چنگی جھمب چاڑھی، پر لکیاں دے رنگ نیارے۔

صاحبان تے ریاں دی ماں مرن مگروں کھیوے دُوئی شادی کر لئی ہا۔ میہیں جی
کھیوے نوں تاں گل کائی نہ دی، پر صاحبان دی مترئی ماں سہرائی دے کنیں گل وہا
چھڈی۔ سہرائی نوں سیک تاں اپنیاں بالڑیاں دا ہا، پر اوس صاحبان دے موڈھے
تے رکھ کے دگائی۔ ”لے دے کھیویا! اجے اٹھاں ورھیاں دی ٹونہہ ہوئی تے پہلی
مبھارک ڈھی گئی ہا۔ ایس چھوہر نوں راوی گھل۔ ایس جیہڑیاں پڑھائیاں پڑھنیاں
ہان پڑھ لئیاں ہیں۔“ کھیوے آکھیا، ”چھوہریں نوں ہن میاں جی گھر ای پڑھا
دین۔ میں تاں سوچیا ہا: شہمیرا نہیں پڑھدا تاں توڑاں چھوہریں عربی، فارسی دے
اکھراٹھاؤں جوگیاں ہو وئجن۔“ سہرائی بولی: ہڈوں ای نہیں شہراں دے چھاٹے
ہوئے مولوی نوں حویلی وچ واڑنا۔ پڑھن تے بھاویں دوئیں جہانیں نہ پڑھن۔ اج
کوئی زمانہ ہے پرانے مرداں نوں گھر واڑن دا۔ کھیوے کچھیا: وت کیہ کریے؟ ”کرنا
کراونا کیہ ہے۔ اپنے باہمن جوں فارسیاں پڑھے ہوئیں۔ اوہناں نوں آکھ۔“ جھنگ

دے باہناں نوں اکبر سے ای سچھ گئی ہا ہُن فارسی بناں چارہ نہیں۔ اوہناں نوں نوکری لبھے یاں نہ لبھے اوہ بالاں نوں فارسی ضرور پڑھیندے ہان۔ ماہنیاں دا اپنا جدی کمی کرموں باہمن تاں فارسی وچ بیت وی جوڑ لیندا ہا۔ وت ایہا منگی کرموں حویلی وچ آکے پڑھا ویسی تے سہرائی اپنی اکھ بیٹھ رکھی ہر شے۔

سہرائی دے کنوارے ویلے دیاں باہناں و نگاراں کڈھیاں ہوئیاں ہان، پر کدی دھونے ناہنے کڈھیا۔ اُنج وی پرانے شہر دے ملوانے نوں حویلیاں دی سوہ ای کیوں لگے۔ ایہا پٹی سٹکھانڈی ہا سہرائی نوں۔ کرموں دینہہ رات ہک کرکے پڑھیندا بالڑیاں نوں۔ ملوانا چھمکاں نال بالڑیاں دے پنڈے تے لاساں پا چھڈدا۔ کرموں بھاویں زبان دا کھرھوا ہا، پر ہتھ کدی ناہس چایا بالڑیاں اُتے۔ اوہ وڈے پیار نال شابش دیندا تے کدی کدی ہتھ پھیردیاں ای چمن لے لیندا۔ سہرائی نوں تاں اوس کدی اُگھ مہر ای نہ لگن دتی۔ اوہ حویلیوں نکلن توں پہلاں اوہدیاں سکیاں دھیاں دی تعریف کر چھڈدا۔ فارسی دا سبق دسن لگدا تاں سہرائی آہدی ”وے کرموں! توں جان تے فارسیاں جانن۔ چھوہریں اکھر اٹھاون جوگیاں ہو وچن۔“ کرموں دند کڈھ کے آہدا۔ ”وکھیاے جی! دو سالوں وچ ای ہوشیار ہو ویسن۔“

کرموں ریاں نوں کول بہاون دے وڈے حیلے کیتے، پر اوہ رطل پچھانہہ رکھ کے سبق سُنیدی۔ کرموں نوں اوہدے وتیرے توں کھج چڑھدی۔ ریاں پڑھدی گھٹ تے کھیڈدی باہلی۔ اوہ موسلاں دیاں چھوہریں نال کھوہاں تے وگ ویندی۔ کدی بیر ڈھاہن دا چج۔ کدی مرچاں چنن دا بہانہ۔ کدی واڑی پکی ہوئی ہے پھلانے گھوہ تے۔ کدی چونیاں نال کھسک ویندی و نواڑھ چنن۔ اوس ہٹھاڑ دے سارے گھوہ گاہ چھڈے ہان۔ اوس توں کائی بہک وی لگی ہوئی نہ۔ اوہنوں ریت وچ گھر

بناون دا وڈا شوق ہا۔ دُونیاں چھوہریں پیراں تے ریت تھپ کے گھر بنندیاں۔
 ریاں ریت دے وچ گھرنا مرندی۔ نہ سوڑا نہ موکلا وچ ہک بندے دی جاہ۔ اوہ
 نازے نال وچ سیں پمدی۔ اوہ ٹھڈھی ریت وچ پئی رہندی تے جدوں ایدوں
 آدوں دا بلارا کنیں پمدا تاں بھج کے سکھیاں نال رل جاندی۔ اوہدا ہُن نت دا ایہو
 چالا ہا۔ اوہ نازے نوں آہدی، ”میتوں نپ تے دکھا۔“ وت اگے بھجدی بھجدی کے
 لگی دھوہ وچ وڑ جاندی۔ جیویں دُوئے چھیڑواں نوں بھنک پئی تاں اوہ اوہدا راہ
 مل کھلوندے۔ ریاں اگوں پے جاندی ”کتیا! میں سردار کھیوے خان دی دھی تے
 تیری ایہہ جرات۔ میں دسناں ہے جا کے شہیر خان نوں۔“ اوہ کنیاں دی لاہ کے ہتھ
 پھدھا چکی ہا۔ ہک تاں چھیڑواں نوں اپنی نموشی تے نالے نازا وی تاں دُوئی کدھی
 دا ہا۔ پاروں آ کے ریاں نال کھیڈ جاوے۔ دُوئے چھیڑواں نوں بولیاں مارے۔
 اوہدے کھیڈن دے ڈھنگ دے۔ چھیڑواں تے قہر دی بجلی پمدی۔ ایہہ پئی کدھی
 توں آ کے موجاں کر ویندا ہے۔

جیہڑی لگ تھپ کے لگی ہا اوہدے بار وچ ڈھول وگ گئے۔ وت ہر پاسے
 ایہا ہل گئی ریاں پار دے ہک چھیڑواں نال رلی ہوئی ہے۔ پتن تے بیڑی اڈیکدیاں
 دے مُونہہ ایہا گل۔ بیڑی دے پور دے مُونہہ بھانت بھانت دیاں گلاں۔ ”اگے
 مستیوں مرزے نوں ایہدی بھین پاروں چکلیا ہا میہیں جی۔ ہبھے موئی مسیت وچ
 پھدھی کھلوتی۔“ ”ایہدی ماں دے وی ایہے رنگ ہان۔ کدی پرانے نالوں کدی
 اصطلیل وچوں۔ اوہنوں وی کھیوے زہر دتی ہا۔“ ”باہر دیاں بھر جائیاں ہیس ساریاں
 گھلیاں ڈلھیاں۔ لیہنوں وی ایہے رنگ لگنے ہان۔“ ”شالا قہر پوس مترئی ایس راہ
 پایا ہیس۔“ ”کوئی نہیں پیندا کے نوں کے راہ۔ کیں جمدیاں ای دس پمدیاں

ہیں۔“ ”ہائے ہائے نی مُترا کی کدی اُتلا سروں سرکن نہیں دتا۔ اکھ اُتانہہ پٹ کے نہیں ویہدی۔ وچوں کیڈی کسبن ہے۔“ ”تھک ہئی جاون آلی نوں۔ ایہو کوڑھ کرنا ہائی تاں مرد مر گئے ہان۔ چھوہراں نال گھلدی ودی ہے۔“

ایہہ گلاں کرموں دے کنیں پین تاں اندرو اندریں وس گھولے۔ وس کوئی نہ چلوس۔ گجھ دینہاں کان سھرائی دیاں چھوہریں نانکیاں تے وینا ہا۔ کرموں دا ریاں نال ٹاکرا ہویا حویلیوں نکدیاں ای۔ کرموں آکھیا، ”ریاں! توہیں کل آونا ہے۔ کچھلا سبق وی پڑھنا ہے تے اگے نواں وی دیونا ہے۔“ کرموں ساری رات ایہو سوچیندا رہیا گل دا سرا کدوں پیوے۔ نازے نال پیار دیاں پینگھاں توں گل چھڑیوے۔ متری دے ورتارے تے اوہدے سوہنپ آلون وی گل ٹوری جا سکدی ہے۔ اوہدی ماں بہشتن نال سانگا وی جنایا جا سکدا ہے۔ کائی ہور گنڈی پیوے۔ جے کل ہکلی مکلی نوں کائی پھاہی پے گئی تاں وت کدے وینا ہسوں۔ ایس وی ایس دُنیا تے جیون آئے ہاں۔ چلو چار ساہ سکھ دے سہی۔ شہداں، مثنویاں وچ کیہ پیا ہے؟ جیوندیاں جاگدیاں مور تاں نوں ایس عمرے ای پاسے کر چھڈیا ہے۔ ایڈی وی اتھری نہیں۔ جنور وی پیار نوں مندن۔ کرموں ساری رات ایہناں ویہناں وچ ای ویہندا رہیا۔ ریاں کرموں دے حویلی اپڑن توں پہلاں ای نکل گئی ہا۔ کرموں ہتھ اُتے ہتھ دھر کے بیٹھا۔ ایس میرے نال چنگی کیتی ہے۔ ایہہ تاں پکی گشتی ہا۔ نازے نال کارا ہونا پس۔ کرموں سھرائی نال زمانیاں دے فرق دیاں گلاں کریندا رہیا۔ اگے تاں پڑھا کے نکل ادا ہا، پر اودوں ڈھلدے دوپہراں تیکر تانگھدا رہیا۔ اکھے، ”نور کر تہاڈی ول جیہی نہیں تے میرے کان وی گوگا تھپیاے چا۔“ اوہ جییس ٹوہ وچ ہا اوہ گل نہ بنی تے حویلیوں باہر نکل گیا۔

کرموں سدھا پپو دے گھر گیا۔ اوس ریاں دے چالیاں بارے کھیں گلاں
 کیتیاں۔ نازے آلی گل جھٹ پچھوں مُڑ ہلا رکھے۔ اکھے، ”ہوڑن تیرا وی حق بندا
 ہے۔ توں وی ماسی ہیں بھاویں دوریڑیوں سہی۔ لوکاں دیاں سُن سُن کے کن پک
 گئیں۔“ کرموں جیہڑا قاعدہ شروع کیتا ہا پپو اوہدی الف لیلیٰ ہتھیں لکھی ہا۔ اوہدے
 اگے کھیوے توں لے کے میہیں جی تیکر سارے ننگے ہان۔ اوہدی بولی دیاں رمزیاں
 ای وکھریاں ہان۔ ایہناں نوں کوئی رانجھا ای پھروں سکدا ہا۔ جانی جان ای جانڈے
 اوہدی کرنی۔ جدوں اوہدے کول تھاہر نہ ہوندى تاں ادہ اندروں کھلوکے ای آکھ
 چھڈدی ”وے بھراوا! کیہڑا ہیں۔ کیویں ددا ہیں کویلے؟“ ایہہ بلارا سُن کے چنگے
 بھلے مہراں نوں وی پچھانہہ ہٹنا پمدا۔ جدوں آہدی، ”وے تڑٹ مویا! اتنیاں
 دینہاں پچھوں۔“ وت کھگھورن دی وی لوڑ ناہی پمدا۔ کرموں گجھ پلیوں دس آیا
 ہا۔ بھیت کوئی نہ اُگلا سکیا۔

دُوئے دینہہ کرموں ویلے سراپڑیا حویلی۔ ریاں وی کتاب لے کے جھکدی
 جھکدی آگئی۔ کرموں اُتل والی دا روہ پلٹیا۔ ریاں وی متھے وٹ چاڑھ لیا۔ کرموں
 ریک گیا۔ اوس آکھیا، ”ایہو جاونا ہا تاں مینوں دس کے وگ جاؤ ہا۔“ ”میں تینوں
 دس کے جانڈی۔ تیتھوں چھٹی لیندی ہٹھاڑ جاون دی۔“ کرموں نوں کھیڈ بھجدی
 لگی۔ اوس اخیر لاگر ورتیا۔ ”میں تاں اج تائیں تیری موئی ماں دی قبر نوں ویہدا
 رہیا۔ توہیں اج میری دی لاه کے ہتھ وچ چا پھدھائی ہے۔ اگے مسیت وچ تیری
 بھین گند کیتا تے توں ہٹھاڑ دے گیڑیاں اج پئی ہوئی ہیں۔ میں سھرائی دیاں
 چھوہریں نوں ای پڑھیاں۔ میرا دھوتا ہویا ہئی۔ میں ہنئے مہرائی نال گل کر کے ویندا
 پیاں۔“ ریاں نوں مترئی دا مترئم گولی وانگوں لگا۔ اوس اوتھے ای ہنجواں دے ہار

پر چھڈے۔ کرموں توں رہیا نہ گیا تے اوس سر پلوسدیاں تن گھٹ امرت دے
بھرتے۔

ریباں ہٹھاڑ دا ونجن چھڈ دتا۔ اوہ ہن بارنوں نکل ونجے۔ کنیں مہیدیاں تیکر
اوبدی اگھ مہر ای نہ لگی۔ جیہڑی بار وچ ڈھکھی ہا اوبدا ڈھوں ہٹھاڑ تیکر اپڑ گیا۔
نازے دے چھیڑو بیلایاں ٹوہ کڈھ لئی۔ کنیں چوری چھپے اوہنوں ہک گھلائیے نال
گھلداں دیکھ وی گئے۔ پار دے چھیڑواں وی مال ڈنگر بار آل لیاونا شروع کردتا۔
اوہ راہاں پاہاں دے جانوتاں ہان وی۔ اُنج جن وی کہو ہا۔ نازے دا وی برا حال۔
اوس وی کاوڑی کے اپچی پچی ہر بہک تے سُنائی۔ گھلائیے اوس توں وی اگے دیاں
مورتاں کڈھ دکھائیاں۔ ہک دیہاڑے اچن چیتی پار دے چھیڑواں نال بار وچ میل
ہو گئے۔ نازے سارے جن موہرے ورتیاں دوہرا چھڈیاں۔ ریباں آکھیا، ”نازیا!
تینوں کیہ ہو گیا ہے؟“ اوہنے اوتھے کھلوتیاں ای ہنجواں دا ہار پر چھڈیا تے کھیوے
پرت گئی۔

شامو قانونگو ورگے کھڈاریاں بیو آلی راہ نپی۔ اوہ من دیاں سدھراں نوں
اوبدے اگے وچھاندے۔ اپنی پریت دیاں قسماں چیندے۔ بیو دی بیعت دا پک
دیویندے۔ بیو ریباں نال سانجھی کردی۔ ریباں دے دیکھے بھالے دوویں راہ بند
ہو گئے ہان۔ اوہ بوہیوں نکلدی تاں چھیڑو یاں گھلائییا مگر مگر ٹر پمدے۔ اوہناں نوں
ہن اوبدے بانے توں وی گھٹک جاندی کہ اج کس نیت نال نکلن ہویا ہے۔
ریباں تریسی راہ کڈھن دی سوچ ای رہی ہا کہ پرانے پاراں دے پہریاں اوہنوں
بے وس کر چھڈیا۔ اوہ بیو نوں وی ہک دینہہ چگھ کے پے گئی۔ ”ہن میرے اگے
اوبدا نال نہ لکیں۔“ نویاں عرضیاں آدیاں بند ہو گیاں۔ جدوں چھیڑو کھیوے شہر وچ

نہ ہوندا تاں اوہدے یار بیلی گھوڑی تے خرابدے۔ اوہ پچھے پچھے لگا رہندا۔ گھرنے
 آلے چالے یاد دیوندا۔ نازے دے چھیڑو بلی لگیاں جھکیاں وچ ریاں دے
 مونہوں نکلے گجھے کامی بولاں دا ہوکرا لیندے۔ اوہ پھس پمدی۔ چھیڑواں اوہدے
 جے دا ہک ہک نشان گنوا چھڈیا۔ ہن پروہڑیاں کان ای گوتی دا ٹھل ہا۔ کھیوے
 شہر دی منڈیک کان تاں تنگی نیتری مورت۔ جاوے تے جاوے کیہڑے بنے۔

کرموں جن آلا مہنا سُنیا تاں دُکھی جیہا رہن لگ پیا۔ اوہ ویلے دا ہر تھاویں
 رونا رونا۔ ”اج ریاں دی ماں سر نال ہوندی تاں ایہہ گلاں نہ سُنیاں پمدیاں۔
 نمائی دی قبر وی پاٹ جاندی ہوسی۔“ تھینہہ دا کمی کارا اوہدے نال کھل کے گل نہ
 کریندا۔ اوہنوں کنیاں ویکھیا ہا کھیوے نال کناں وچ گلاں کریندیاں۔ کرموں
 بھاویں تھینہہ دا کمی ہا، پر چار کتابڑیاں پڑھن تے بیت جوڑن پاروں دوئے کیاں
 توں اُتے دی شے سمجھدا اپنے آپ نوں۔ کدی کدی کھیوا یاں شہیر خان نال منجی
 تے وی بہا لیندے۔ کرموں ہیر پھیر کے تھینہہ دے کمی کارے توں ریاں دی ٹوہ
 لیندا۔ اوہ جیویں سارے ہک مُٹھ ہان۔ اکھے، ”اکھیں ویکھیا نہیں۔ کناں دا سُنیا
 اگانہہ کیوں ٹوریے۔ اسیں وی دھیاں بھیناں آلے ہاں۔“ اوہنوں ہن ایہہ سُر تاں
 لگ ویندی کہ میتھوں اوہلا پے کریندن۔ جے ریاں دے بھیت سکھیاں کول ہان
 تاں ریاں کولوں وی کوئی مرد سوانی لکا ہویا نہ۔ اکھے، کیہڑی جنڈی جیہڑی ون
 کنڈی۔ سارا کھیوا شہر کام وچ نھاتا ہویا ہا۔ ایس شہر وچ ہکلا کرموں ہا، جیہڑا ایس
 وہاج وچ نواں پیا ہا۔ اوہ من ای من وچ آہدا: جابا ہمتا! کتابڑیاں پڑھدا رہیوں۔
 جیوں دی تاں سُوہ ای نیہوں۔ اوہ جھورے چت ہوندا اپنی پڑھائی تے۔ کرموں
 پوست ودھا دتا۔ ہن دو دی تھاویں چار ڈوڈے چا گتے۔ ساری رات کھیوا ہوکے پیا

سہرائی دیاں چھوہریں متھیاں کتاباں مکاوں آلیاں ہان۔ ہن ریاں متریاں
 بھیناں ولوں ویہدی تاں اوہدا من وی مندا۔ ہٹھاڑتے بار دے راہنے بند ہوں
 مگروں اوس وت پڑھائی دا سوچیا۔ کرموں نوں اندرو اندریں ریاں دے کھیکھناں
 دا ارمان گدا۔ اوہ آپ وی گلیا پیا ہا۔ ریاں ہک دینہہ حویلی وچ ہا، پر جھا کے
 توں پڑھن نہ آئی۔ کرموں اوہدی بھین نوں گھل کے سدوایا۔ ادیاں نال ہی کرموں
 چڑھائی شروع کردتی۔ ”چھوہرے میں تین ہوڑیندا رہیاں کھلو رہو ایہناں کماں توں۔
 ہن بھکت لیا ہی نا اپنا کیتا۔ پورے جن اگے نموشی کروا بیٹھی ہیں۔“ ریاں آکھیا،
 ”ایہہ پھکڑی توہیں لائی ہے۔ توں مینوں روانا چاہندا ہیں۔ نہ میں کجھ کیتا ہے تے
 نہ ای بھکتیا ہے۔ میں شہمیر خان دی بھین ہاں کسے گتے دی مجال ہے مینوں مہنا
 مارے۔ لوک اپنیاں دھیاں بھیناں دا خیال کرین۔ مینوں نہیں لوڑ تیریاں فارسیاں
 دی۔ بندہ کسے کھلو رہے چار گھڑیاں تاں گتے بھونکن لگ پمدن۔“

ریاں جنا چر کھیوے وچ رہندی اونا ای ویلا وڈی بھین کول بتاندی۔ وڈی
 بھین اوہدی بار وچ قلعہ کنگراں دے پرنی ہوئی ہا۔ اوہ ریاں نال ہتھ پلا وی ماری
 رکھدی۔ اوس پہلے دیہاڑے توں ایہو ہتھ رکھیا ہو یا ہا جدوں کدی اوہ نازے یاں
 گھلائیے نال لوڑھا پاوندی تاں جھدی ای بھین آل ٹر جاندی۔ اکھے، ”اوہدا بال
 ہوں آلا ہے۔ میں اوس سدوا گھلیا ہے۔“ جدوں گل بیہی ہو ویندی تاں وت
 کھیوے آجاندی۔ نازے دے سنکیاں اوہدی بھین دے گھر دی سُوہ وی کڈھ لئی ہا۔
 اکھے، ”اوتھے وی مرگ ڈھنگے ہوئے سوں۔“ کنھاں تاں قلعے دی گھراٹ نوں وی
 خرابایا۔ ”تسیں ہو کوئی نہ۔ کھیوے اگ لاکے ایدے امدی ہے۔ فال کڈھا ویکھو

مت گل بن ونجے۔“

کرموں نوں اوس تنکیاں کرچھڈیا ہا۔ اوہنوں ہر ویلے ریاں دی جن ساہنے
ہتک تے اپنے داء دا اوہلا لتھن دا ہرکھ لگا رہندا۔ اوہ سک کے ایر ہو گیا ہا۔ کائی وی
گل سنجھوس نہیں۔ اوہ چھیڑواں توں چکھدا: ریاں اوس چھیڑونوں کتھے کتھے ملدی ہا۔
اوہ کائی کچی پکی دسدے تے کرموں دیاں پیراں دیاں تلیاں آلوں پک گھنوری
جیہی پمدی تے اوہدے سریر نوں کبا جاندی۔ کرموں پھیر کئی دیہاڑیاں تیکر گجھ کرن
جوگا نہ رہندا۔ گھلاٹیا اپنی ڈھانی نوں دسدا کہ ریاں گھلن ویلے کیہڑے داء مریندی
ہے۔ نازے نوں تاں اوہ چن گیلیاں وچ گھٹ کے چیکاں کڈھا چھڈدی۔ خورے
ایسے پاروں اوس نوں یاری لائی ہا۔ کرموں نوں کائی گھڑی پوہندی تے اوہ حالوں
بے حال ہو ویندا۔ ہن کرموں دا جیون کوئی نہ۔ اوہ مویاں دے لیکھے ہا۔ پوست
دے ڈوڈے دینہہ نوں وی شروع ہو گئے ہان۔ جدوں نشہ لہندا تاں وت کائی سنی
گھڑی تصویر اکھاں اگوں لگھ ویندی تے کرموں نال ای ڈھے پمدا۔

سھرائی دیاں چھوہریں گلستان، بوستان مکا کے دوہرائی شروع کردتی ہا۔
متریاں بھیناں دے ساڑھے توں اوس وی کتاباں چائیاں تے کرموں کول آ گئی۔
کرموں بھاویں بہوں نمانا ہا، پر اوہدی پت انج کدی کسے نہ لاہی۔ کرموں ریاں
نوں اوہدی کیتی ہک ہک گل چیتے کردائی۔ ”توں مینوں انج آکھ گئی ہیں۔ مینوں
کھیوے خان سرہاندی بہیندا ہے۔ شہیر خان دیکھ کے اٹھی کھلوندا ہے۔ سھرائی دیاں
چھوہریں نوکریں وانگوں اگے کچھے ہوندیاں ہن۔ تیری اوقات کیہ ہوسی؟ تریس
دھوہاں وچ دوپرا۔ وہ چھیڑواں نال پریت دیاں پنگھاں۔ ہن میں تینوں کول بہائیں
تاں میرے پلے کیہ رہسی۔ ایس باہمن جتی ستی ہوندے ہاں۔ وت چھاں دے

باہمن تاں گزگاتے وی جانکن تاں ہر کوئی پرت پرت ویہدا ہے۔ لفٹی آ! میں
 لہور، دلی ہوندا تاں شاہ جہان دا وزیر ہوندا۔ توہیں کھاڑی رن میری لھی کر چھڈی
 ہے۔“ ریاں کاڈھویں بھوچھن تھلے چوگ چکیندے تلیراں دے نمھے جیسے درشن
 کرائے تے آکھیا، ”میں تینوں تاں ایہہ گلاں ناہن کیتیاں۔ میں تاں میلکھ دی گل
 کیتی ہا۔“ کرموں دیاں ساریاں کاوڑیں لہہ گتیاں۔ اوس پریت نال پڑھاونا شروع
 کردتا۔

سھرائی دیاں چھوہریں نالوں ریاں دا سبق ڈھیر پچھانہہ ہا۔ کرموں ایڈی محنت
 کردا کہ سھرائی دیاں چھوہریں انگلاں دنداں تھلے دے لیندیاں۔ ”اسانوں تاں
 کرموں انج کدی ناہی پڑھایا۔ اساتھوں تاں ایہہ چنگی ہے، جیہڑی سارے کھڈے
 دی پھول بیٹھی ہے تے ہکسے بھنوالی نال اگانہہ نکل گئی ہے۔ اساڈے نالوں ریاں
 وچ ودھ گل تاں کائی نہیں۔ دُنیا توں نیاں جوں ٹر گنن۔“ کرموں دے کن ایہناں
 مہنیاں دے گجھے تاں ناہن ہوئے، پر ایس پینڈے پیاں ہر گل سہنی پمدی۔ سھرائی
 دیاں چھوہریں کھیوے شہر وچ ہک ہک نوں دسیا: ایس باہمن دا جت ست آلا
 ڈھونگ نیں۔ ایہہ ریاں تے پٹیا ہویا نیں۔ ایس باہمنڈے توں نیاں دی آس نہ
 رکھیاے۔ حویلی دی گل نازے، گھلاٹے، شاموتے و سپے دے کنیں وی پے گئی۔
 ہن کرموں نوں ہر کوئی شک نال ویہدا۔ کولوں لگھدے باہمنوں دی وی وری نکل
 ویندی۔ اوہنوں کھیوا ویریاں دا قلعہ لگدا، جیہدیاں گلپاں چوں لگھ کے کرموں نوں
 حویلی جاونا پمدا۔

سھرائی دیاں چھوہریں پڑھ گتیاں ہان۔ ریاں دے ای ہک دو سبق پچھانہہ
 ہان۔ سھرائی آکھیا، ”لے دے کرموں! سنے پڑھائی ہوگئی ہے۔ اگانہہ وی ایہناں

کے دے گوگے تھنے ہین۔“ کرموں آکھیا، ”بس ایہو ریاں دا دو دینہاں دا سبق رہ گیا ہے۔ موئی ماں دی دھی ہے مت ایہہ نہ آہدی وتے میرے نال کرموں تے سھرائی وِتکرا کیتا ہے۔“ سھرائی آکھیا، ”ہلا توں ہور دی دو دینہہ لالے۔“ کرموں ریاں نوں جدوں پڑھاؤن بہندا تاں نالو نال امرت دے گھٹ وی بھردا رہندا۔ اپنی سچی پریت تے وفا دیاں گلاں کردا۔ ریاں اوہنوں کدے من دا بھیت نہ دتا۔ امرت پیوندیاں وی اُتوں اُتوں اکیواں جیہا ظاہر کردی۔ ”توں ہن امرت پیتا تاں میں مُڑ کے آدنا ای نہیں۔“ ”وگ جا ضرور پیوا کے ای جاونا ہے۔“ اوہ چو چلے کریندی اٹھیندی تے کرموں جاندی نوں منالے ادا۔ ”توں مینوں چالو کجھدا ہیں؟“ ”نہیں رہی! تیرا مکھڑا ای گواہی دیندا ہے توں تاں ادھ کھڑے پھل وانگوں پوتر ہیں۔“ ”مُڑ امرت کیوں پینا ہیں؟“ ”توں حُسن دی دیوی جوں ہوئیوں۔ تیری پوجا کرنا۔“ ”نہ کیتی کر میری پوجا۔“ ”تین ایہہ گل کردیاں کوئی نہیں فرق لگدا۔ میں لگدا ہے۔“ ”توں سھرائی دیاں چھوہریں نوں پیار کیتا کر۔“ ”میں تیرے ہوندیاں کسے دی لوڑ ای نہیں۔“ ”توں تاں صاحبان نال وی پیار کرنا ہائیں۔“ ”رہی! گاہلیں نہ کڈھ۔ اوہ تاں تیری جتی درگی وی ناہی۔“

اج ریاں دے من وچ بھوہا۔ اوہ مرداں دے کھیکھن جاندی ہا۔ اوس کیتیاں نوں اُنکلاں تے، کنیاں نوں سینے تے کھڈایا ہا۔ ریاں آکھیا، ”اج ویر شہمیر دی چکر لاونا ہے۔ میں اوہنوں دسیا ہا سبق مُکن دا۔“ ریاں ہٹ کے پریڑے بہہ گئی۔ سھرائی دیاں چھوہریں ہک دو داری جھاتی پائی تے وت پچھانہہ پرت گئیاں۔ وت اوہناں گولیاں نوں گھلیا کرموں نوں تاڑن کان اوہ وی نظارہ نہ کر سکے۔ کرموں دوئے دینہہ کان تھوڑا جیہا سبق جھڈ دتا۔ نال ای نیناں دی جھڑی وس پئی۔ ریاں

نوں ایہہ گمان دی نہ کہ کرموں اوہدے چھپے اپنے ہنجو کیری۔ اوہ دور کھلو کے مناندی رہی۔ کرموں دے مونہوں وت وت ایہو بلارا نکلے۔ ’میں تاں جواتاں دیاں موتاں تے کدی ناہم رُتا۔ خورے توہیں میرے نال کیہ کر چھڈیا ہے۔‘

اج دوواں نوں پتہ ہا اوہناں دے جیون دا اخیرا میل ہے۔ ریاں او سے پہراوے دے وتج ہا، جیہدے چوں اگ سدھی ہا۔ کرموں دا من امسوسیا ہویا ہا۔ وت کدی وی میل نہ ہوون دا پک۔ ’ڈھول بے قدرا انجیں پیاں دتیاں نوکریاں، رُسیا رُسیا ماحول۔ اُکھڑی اُکھڑی ہر شے۔ ریاں اج اخیرا گھٹ اپنے ہتھیں پیوان آئی ہا۔ وت کرموں صدیاں درگا ہو گھٹ بھریا تے وچھرن ویلے دوہاں دیاں اکھاں وتج ہنجو ہان۔ ریاں او تھوں اُٹھی کے سدھی شامو قانونگو دے گھر گئی۔ اوس ہمیش شامو دی لاه کے ہتھ اج نپائی ہا۔ شامو نوں اکھاں دی تکی اُتے یقین ناہی ادا پیا۔ رالاں اوہدی کھاڈی تائیں وگ آئیاں۔ ریاں آکھیا، ’شامو! توں ہو ای تاں مینوں منوں چاہوندا ہائیں۔ میں ہن کھیوے پرت کے نہیں آونا۔‘ گھر آئیاں نعمتاں کون موڑدائے؟ چندر ہنسی راج ملکن توں پہلاں ای شامو تھوڑی تھوڑی کر کے چکھ چھڈی۔

کرموں سک کے تیرا ہو گیا ہا۔ ریاں بھین کول قلعہ کنگراں دے وگ گئی۔ کرموں ہر ویلے اوہدیاں گلاں کردا رہندا آنے بہانے۔ راتیں خیالاں دا شہزادہ ہوندا۔ ریاں دی پار آلی پھوپھی مرونجے۔ سہرائی مینوں گھوڑی دے کے ریاں دے نال گھلے اتاری بنا کے۔ دریا کناں تائیں بھریا ہووے۔ مہانا بیڑی پہلی کدھی تے لے کے وگ گیا ہووے۔ رات اسانوں بیلے وتج آوے۔ اتنا امرت پیوایا پیوں اوڑک پگھر وینا پیوں۔ پھیر پیراں ولوں ہک گھنوری پمدی تے کرموں ڈھیری

ڈھاہ بہندا۔ کدی شہمیر خان مینوں لدا دے کے گھلے ریاں نوں لے آ۔ اوہنوں
 آکھیں، ”بھراتے پو تیرے کان اودرے ہون۔“ ریاں گھوڑی تے بیٹھی ہووے۔
 واگ میرے ہتھیں ہووے۔ جیس ایلے بار نوں وڑیے تاں میں وی چڑھ بہواں۔
 وت راتیں کھیوے اڑیے۔ پھیر کرموں بے ہوشیاں آلیاں گلاں کرن لگ پمدا۔
 ایہنیں دینیں نازے دے دے جٹ دا ہک چھیڑو کرموں نوں ٹکریا۔ اوس آکھیا،
 ”باہنا! توں تاں جتی ستی ہائیں۔ ریاں وڈے گند کر گئی۔ ترائے واری تاں میں
 اوہنوں دھوہاں وچ دیکھیا۔ اوہ حویلیوں نکلدی تاں اوہدی اڈیک وچ کوئی اسوار
 کھلوتا ہوندا۔ پلاکی مار کے اسوار دے کچھے۔ ہن تاں اوس ناں کچھنا وی چھڈ دتا
 ہا۔ تیرا ناں وی بوڑیا پيس۔ اسیں اوہدی بھین دے گھر چکر لا آئے ہاں۔ اج کل
 قلعے کنگراں دے چکتیاں دے بالاں نوں پڑھیندی ہے۔ آپ سوچو کدی قلعے وچوں
 وی بچ کے نکلیاں ہن۔ چنگا ہے کرموں! ہن سارا ساندڑ شہمیر خان دا ہوویسی۔ علیا
 ہن عمدة الملک ملک علی خان بن ویسی.....“ کرموں دیاں اکھیں اگے تر لنگ توں
 جہانگیر تیکر ہر مورت بھنوں لگ پئی۔ کھوکھراں، راجپوتاں بھٹیاں نال ہوئے وادھیاں
 دی تصویر۔ کیوں ایہناں پنڈی لئی تے بار جائیاں قلعیاں دے وچ..... ریاں
 تاں اپنی مرضی نال گئی ہا قلعے۔ چکتیاں دی شوقیا باندی بنن۔ کرموں دی دُنیا انھیر
 ہوگئی۔ اوہدے لئی اج موت دا سماں ہا۔ اوہ اٹھیا تے اوس چار ڈوڈے پیتے۔ وت
 وی پیراں ولوں گھنوری اٹھیندی تے وجود دی ہک ہک لوں پگھری دیندی۔ اوس
 کچی ہفیم خاص موقعیاں کان رکھی ہوئی ہا۔ اوہنے تولا ٹک کے اتوں پانی پیتا تے
 سہرائی دا مبارک وچ دتا سلارا تان کے سیں گیا۔

بھاگی کھوکھر

بھاگی کھوکھر وی کائی اجیہی بلا جمہری ہے کہ رہی ہے مگروں لاہنو۔ میں ہک
واریں بھل بھلیکھے ای کدائیں ناں لیا ہائی تیری کہانی لکھساں۔ زبان ناہی کیتی نری
گل زبان تے لیاندی ہائی۔ ایہہ تاں کائی پکی ڈائن ہے نہیں جان چھوڑیندی۔ کنیں
واریں آکھ بیٹھا بھل بھلیکھے تے اللہ دے لکھے۔ بھل بھلیکھے، اللہ دے لکھے
آکھیاں جان کے بھدیا روزہ جُو جاندا ہے۔ ایہہ ضد دی پکی ہے۔ دھی نال اٹھی
کے شیو کرنی ہے۔ لیکچر وی تراندی نظر دیکھنا ای پیندا ہے۔ ہور کنیں ضروری کم وی
کرنے ہوئے۔ پر ایہہ اگوں ول ول کے پیندی ہے۔ کائی کم ذات رن۔ کاہیں سر
سڑے ایہدا ناں بھاگی رکھیا ہے۔

میں اپنے وڈکیاں بارے کیتیاں نوں دسیا ہے: میرے وڈکیاں وچوں دیہاں
پڑھیاں تائیں اولیا ہوئیں۔ سیانے بندے میری گل سُن کے اُنکلاں کناں وچ پا

لیندے ہن تے ادھ کھڑیا نے مُونہہ وِچ۔ اصل وِچ ہو یا اِنج کہ اساڈا جدی میراٹی
 قلم کاغذ، شجرے پیرھی دا بہوں پکا ہے۔ اوہ سکناں اِنج ہر گل رجسرتے لکھ لیندا
 ہے۔ جدوں حضرت صاحب دُنیا توں اوہلا کیتا ہا اودوں وی اوس رجسرتے لکھیا ہا
 دیہاڑ، چیترا دا مہینہ، پچھلا پہر تے ٹرک جیویں کار دے وِچ لگا ہا۔ وِچ اوس ہک
 لفظ سَمَت دا لکھیا ہا۔ مینوں ایہدے معنے نہیں آدندے۔ وت سوچیناں پلیٹس
 پھرولاں پر انگریزی ڈکشنریاں آ لے کھپانے توں روح کاہلا پیندا ہے۔ جدوں ٹرک
 کار اِنج لگا ہا تاں حضرت صاحب توں اڈ باقی دے بچ گئے ہان پر سترتے بیٹھا ہر
 بندہ آہدا ہے حضرت صاحب شہید ہوئِن۔ ایہہ اوہناں دی کرامات ہے۔ اوہ اپنے
 آپ نوں نہیں بچا سکے تے خادم سارے اڈول بچ گئے ہن۔ ایہہ گل میں مُونہہ تیکر
 نہیں لے آسکدا۔ کوئی مینوں دہریہ وی آکھ سکدا ہے۔ ایہہ گل کھبھ لاکے اڈ وی
 سکدی ہے کہ وڈے میہیں ہوراں دا پتر وہابی ہو گیا ہے۔

تسین وی سوچیندے ہوسو کس جھلتے نال واہ پے گیا ہے۔ میں جیہڑی گل
 سناون لگا ہام اوہ اساڈے میراٹی دی ہے۔ اوہ لکھت پڑھت دا بہوں پکا ہے۔
 اوہدے پڑدادے نوں بھاویں گل وِسردی ناہی، پر اوہ مُڑ وی لکھوا لیندا ہا۔ اساڈے
 پنڈ آ لے گوڑ مریندے ہوسن۔ لمبراں نوں تڑاون کان اجیہیاں کہانیاں جوڑ لیندے
 ہوسن۔ راوی توں پرنی کے آئی اوہدی نوہہ دے مونہوں میں آپ سنیا ہے۔ پیو وڈا
 جدوں سنا پیا ہووے ہا تاں سلاری ہٹھوں ہتھ ہلدا رہندا ہا۔ ماں وڈی ہک دینہہ
 چکھنوں کچھ بیٹھی تاں پیو آکھیا: اکھر بہوں آدندے ہن تے میں اوہناں نوں ہتھ
 نال پچھانہ دھکیندا ہاں۔ بہتے اکھر تاریخ تے ساہت نوں گڈ کر چھوڑیندن۔ میں
 تہانوں دیا ہے اوہ ہر گل لکھوا چھوڑیندا ہا۔ اساڈی پیرھی وِچ وی اوہ دیہہ پشتاں

مگروں اروڑ، چوہڑتے بھگوان رلا چھوڑیندا ہے۔ ویہت توں آئے میراٹی اسانوں
 عرباں نال جوڑیندن۔ محمد بن قاسم ملتان اُتے دھاوا کیتا تاں اوس چنھاں دے
 لاگے تمبولائے۔ عرب ڈوکے بہوں کھاندن۔ اوہناں لگڑاں توں اوتھے کھجیاں جم
 پیاں۔ قاسم بیلا اساڈی ملکھ ہے ایس توں عربی ہوونا بندا ہے۔ ویہت دے میراٹی
 وڈے زمینداراں کول بہندن۔ ایس توں ہر گل تمیز نال کریندن۔ عرب وچوں آئے
 وڈکے پر پڑھے بخارے شمر قند وچ۔

شمر قند دا ناں لیاں بھاگی میرے وچ انج آ وچی ہے جیویں داند گڈ وچ۔
 ایتھے دسدا جاواں کہ میں لچے مُنڈیکے درگا نہیں آں کہ ایویں سوانیاں دی ہک انج
 پیا وجاں۔ ایہدے وچ ہڈوں میرا قصور نہیں۔ جیہنوں اے بھاگی دا پتہ نہیں اوہنوں
 دوس دے سکدا ہے۔ تسیں میریاں اوٹ پٹانگ گلاں توں اک گئے ہوسو۔ کہانی
 میں شروع کریناں۔ چن چاننی رات ہووے۔ طلے دی چھاٹ ہووے۔ دودھ دا
 گلاس ہووے۔ کنجری دا ناچ ہووے تاں گل دا سواد ہووے۔ ایہہ انج توں چھ سو
 سال پہلے دی گل ہے۔ جدوں تسیں کہانی سندے پئے ہوسو اوڈوں چھ سو سالاں
 توں کئی مہینے ودھ گئے ہوسن۔ میں پھیر تھڑک گیا ہاں۔ مانی چاہناں۔ ایہہ گل
 پینتری سو سال پہلے دی وی ہوسکدی ہے۔ تریوی سو سال پہلے دی وی۔ تیرھاں سو
 سال پہلے دی وی۔ ہک ہزار سال دی وی۔ اٹھ سو سال دی وی۔ تن سو سال دی
 وی۔ اڈھائی سو سال پہلے دی وی۔ کل دی گل وی ہوسکدی ہے۔ مینوں پورا پک
 نہیں۔ میں تہانوں تاریخ لکھ لین دی گل دی ہے اوہ میراٹی دی ہائی۔ میں اپنے
 بارے دس چکا واں کہ میرا سانگا اُچے ٹبر نال ہے۔ ایتھے ایس گل دے دوہراون
 دی لوڑ ناہی۔ مینوں کسے ویلے شک پیندا ہے کہ تسیں میریاں گلاں دھیان نال نہیں

سُن رہے۔

تہانوں میریاں گلاں اُتے وساہ نہیں رہیا۔ اسانوں کسے نوں وی ہک دو بے اُتے وساہ نہیں۔ یقین جانوں ایہہ گل گوڑی نہیں کہ لیکچر تراندی نظر ای دیکھنا پیندا ہے۔ لیکچر عبادت وی ہوندا ہا۔ ہک ہک لفظ اُتے مرٹن دا ذریعہ وی۔ ”کا گل پینا، ناگ، ورا دھا، ڈٹھڑیں چڑھم سریر“ نری عبادت۔ ایہہ گل تاں چیتوں لہہ ہی گئی کہ میرے وڈکیاں وچوں اولیا ہوئیں۔ اوہناں دے ملفوظات ہان یاں ناہن۔ ایہہ کھچیل کسے نہ کیتی کہ کسے پرانی ہتھ لکھت نوں چلھے تے سیک کے چنگی ریتیں دھواکھ کے تن سو سال پرانی سہج سہائیں بنا سکدے ہان۔ میں نا سٹیجیا (Nostalgia) دا مہین مہنا نہیں سُننا چاہندا۔ ایہہ کم میں وی کرسکدا ہاں۔ میں پویوں اپنے روجھیاں وچ گل تائیں لتھا ہویا ہاں۔ سرگھر کن دا ویہل ای نہیں۔ میں اوہناں اولیاواں دی تہانوں گل سنداں جیہناں بارے تئیں اے وی دو دلیلیں ہو۔ ”پچو یا! لوبھ نہیں کرنا۔ کسے اُتے ظلم نہیں کرنا۔ کدی ظالم دی سنگت وچ نہیں جاونا۔ مرشد دی نظر سوتی ہووے تاں بیڑی کدھی لگدی ہے۔ پنچے وقت نماز پڑھیوے تاں کشف القبور دی ٹیسی تیکر اپڑیندا ہے۔“ زبانی کلامی گلاں کس کھاتے دیاں۔ بے کچھے لکھتاں دے ڈھگ ہوون تاں گل سو بھدی ہے۔ ایسے توں بھاگی دی گل کرنوں میں جھکدا پیا ہاں۔

ایس کہانی دا اخیر ہو سکدا ہے کہ ایہنوں پاڑ کے پرانہ سٹاں۔ بھاویں میرا چیتا جاہ تے نہیں ہک گل دا پک ہے بھاگی دی کہانی پرانیاں پیڑھیاں وی کیتی ہوسی۔ اوہ میرے تیکر کیوں نہیں اپڑی۔ خبرے اوہناں وی چنگا اخیر نہ ہوون پاروں پاڑ چھڈی ہوسی۔ اساڈے میراٹی جنے لکھت پڑھت کاغذ قلم دے دھنی کنے کو ہوسن۔

اوہ کار وچ وجے ٹرک تیکر دی وارنا لکھ لیندا ہے۔ بھاگی، دولو، ستاں، روشی دی کہانی.....؟ بہک واریں وت گل گارا ہوگئی ہے۔

سرا تے نیلے اسمان دی چھتری ہے۔ رُکھاں دی بیونت جیویں ہاتھی شینہ، گھوڑے۔ کئی کلاکاری ہے۔ چدوں ویکھو ساوِل، وگدے چشمے، پھلاں نال لداں بوٹیاں۔ بھومیں تاں دس دی ای نہیں جیویں نورنی نار دی وینی تیکر بانہہ کچی ہووے۔ خلقت دے بُکھاں اُتے بادشاہ سلامت دے سوہلے ہن۔ شہنشاہ معظم دی علم پروری۔ اوہناں لہندے چڑھدے دے دیں گھوڑیاں دے سُنباں بیٹھ لتاڑے ہن۔ شہراں نوں اگ لاون توں پہلاں شاعراں، عالماں تے مستریاں نوں ہمیش ای چھوٹ۔ سُبجان اللہ! دربار دا سوبھ لہندے، چڑھدے، اُبھے، لے دے سیانے اکو تھاویں، کیویں پریم دی نیں وچ پئے وگدے ہن۔ ہرپاسے سانولیاں تے گندی رناں دیاں گلاں۔ منڈی بہت ڈگ گئی ہے کم ذات رناں نال۔ شہنشاہ معظم نوں ایسے چٹنا ویرٹھیا ہویا ہے۔ کدائیں چنگیز جاییاں دے ذوق خراب نہ ہوون۔ جذباتی شہزادے مستقل حیثیت ای نہ دے چھڈن۔ کنا دھیان ہے پر جا دا۔ شاہی فرمان جاری ہوندا ہے: بہاگی بنت شیخا شاہی بانے وچ لیاندی جاوے۔ درباریے شہنشاہ معظم دے قوی الحافظ ہون دے قصیدے آکھدن۔ اساڈا میراٹی خبرے اوتھے کیوں نہیں اپڑیا۔ چار سطران اوہ وی لکھ لیاندا۔

اولیائی میرے تائیں نہیں اپڑی۔ ظالماں دی بہنی میں نہیں بہندا۔ بس ایہو کجھ جرا گھٹ ظالماں دا فیتا مُکان، بھاجی جانجی۔ اج وی میں فیتے لئی نکلیاں ہاں۔ ایہہ کم سوکھا وی ہے۔ جنج شادی تے دوڑی بھاجی گھنتی پوندی ہے۔ فیتا مُکان وارے اج رہندا ہے۔ پار چھاوَلں جاونا ہے۔ دریا کناں تائیں وگدا پیا ہے۔ مسیں ہن

تیکر ہکا پھاٹ جھا گیا ہاں۔ لئیاں بندیوں تار ہین۔ میرے اگے اگے دو سوانیاں تے
 ہک بابا۔ ہک سوانی پکی عمر دی ہے تے دُوئی چھوہر۔ پاندھی تاں نہیں لگدے۔ بابا
 اکھوں انھا ہے۔ سر اُتے ڈھنگراں دی تھھی، بے ہتھ اچ کھنڈا تے کھے اچ گاگر۔
 ہر پیر گن میچ کے رکھدا ہے جیویں نیلے دا پٹواری ہووے۔ اگے دسیا ہے نا میں ساؤ
 ٹبر دا جی ہاں۔ پرائیاں دھیاں، بھیناں آلوں اکھ پٹ کے نہیں ویہدا۔ میں پچھوں
 رلنا چاہواں تاں کنے قدماں دی وتھ ہوسی۔ تہاڈا اتبار پٹی گیا ہے بھاگی وی آپ
 میرے وچ وجی ہائی۔ وتھ تے ہوون پاروں بلارے سجا پدے نہیں پئے۔ مرادویں
 آواز کیہڑی ہے تے زنانی آواز کیہڑی۔ مینوں جھولا پیندا ہے زنانی آواز ای ہے۔
 ”بھاگی سوداُن ہوگئی ہے۔ میں آپ دیکھی ہے الف ننگی۔ بھگی رسی درگیاں لئاں۔
 کچن ور گے کُج۔ ہوٹھاں تے نتھوراں پھٹیاں ہوئیاں۔ اکھیں وچ لپ لپ گھٹا۔ سارا
 وجود بیر دے جھاہرے ورگا۔“ ”ایہہ لُوھ گئے چگتے سوراں وانگوں.....“ ”جوان جہان
 دھی نال ہے.....“ پُور اے نہیں بنیا۔ اچ پُور پورا ہوونا ہی نہیں۔ بے سارا پُورا سُن
 لیندا تاں کہانی سُناون دی لوڑ ای کیہ ہائی۔ وڈیرڑی سوانی پھس پیندی ہے۔

تہاڈے پچھاویں توں ڈر دے شینہاں آلیا شیخے دا بابا

ککے مُل وک گئیاں دھیاں آلا شیخے دا بابا

بخارے منڈی چڑھ گئیاں بھیناں آلا جسرے دا بابا

پیرے توں کہیں نہ مُڑائیاں باہاں آلا پورو دا بابا

تہاڈی کہیں نہ گھستی پھوہڑی آلا جسرے دا بابا

تہاڈیاں نہ جھلیاں گئیاں مکائیں آلا نر و تم دا بابا

تساں میلکھ نوں پڑھائے عزتاں دے سبقاں آلا پورو دا بابا

اوائے حال اوائے ، اوائے دھاڑ اوائے اُجڑ گیو سے،

چھھاں اِچ کوئی نہ رہ گئیاں غیرتیں آلا جسرے دا بابا۔

ایہہ وین مینوں گرمٹ وانگوں چھیک پئے کریندن۔ میں پرون ہوندا جاندا
ہاں۔ چھھاں وی ہن نک دیاں کھا کے وگدا پیا ہے۔ جیویں سواں یاں اخیر لے
سالاں وچ ہاکڑا یاں لہور لاگیوں لگھدے راوی وچ گندے پانی دی لکیر۔ پنجنڈ وچ
تاری لایاں وی کالک نہیں سو دُھی۔ ایہدے کولوں ایویں نہیں اُباک آوندے
سمندراں نوں۔ اساڈے میراٹی اِج ہک وڈے زمیندار دی شادی تے جاونا ہا۔ اوہ
رلے ہوندا تاں قلم کاغذ دا دھنی ہائی وین لکھ لیندا یا دریا دے لکیر بنن دی کرامات۔
ہوسکدا ہے دوویں گلاں ای اوہدی مطبل دیاں ہون۔ میں اے انگریمنٹس کان
یڈھ کرنا ہے۔ ایہنوں حق، باطل دا معرکہ بناون کان بہوں عقل لڑاونی پئی ہے۔
میں اپنے روجھیاں وچ رُجھیا ہو یا ہاں۔ سو جھنجھٹ نہیڑنا ہے۔ چوداں سو پھاہ گل
وچ ہے۔ ہزار دھریکا مُکاونا ہے۔ مینوں سر گھر کن دا ویہل ای نہیں۔ ماں بھاگی!
تیری کہانی میں وت کدی لکھساں۔

---

* تارا سنگھ نروتم ہوریں "گورمت نرینہ ساگر" دے جُو یار ہن۔ اوہناں نوں ہک میراٹی ملیا،
جیہنوں "شیخے کھوکر دی وار" یاد ہا۔ اوہناں میراٹی نوں وار لکھاون دی منگ کیتی تاں اوس ولدا دتا
کہ سونے دے کنگناں دی جوڑی لے آتاں وار لکھاوناں۔ نروتم ہوریں منگ پوری نہ کر سکے تے
اوپنے وار نہ لکھائی۔ سوڈھی مہربان ہوراں "وار پیراں کی" "شیخے کھوکر دی وار" دی دُھنی اُتے
گادون دا حکم دتا ہا۔ ایہہ وار اے تیکر قلم دی نوک تیکر نہیں اپڑی۔

چڑا

پروفیسر ترمذی دا لیکچر سُن کے ساری کلاس واہ واہ پئی کریندی ہائی۔
”دیس پردیس دے دھکے کھاہدن پر اج لگدا ہے مایاں دے پیسے سٹھا پین۔“
پروفیسر دے کلاس روم وچوں نکلن مگروں جیدی نے گل چھوہی۔
”ہا یار کالجاں وچ تاں لکھ ناہن پڑھیندے۔ بس استاد داء لاکے نکل جاندا
ہان۔“ مودے نے وڈے مان نال آکھیا۔ جیویں اج دا سبھ کجھ اوہدی کھوپڑی وچ
سما گیا ہووے۔

”ہنن اگانہہ تعلیم وی تاں کائی نہیں۔ ایم۔ اے توں .....“ مسعود دی گل منکن
توں پہلاں ای چڑا وچوں پے گیا“ ”جی او چاچا وڈیاں سیانیاں گلاں کریناں ہیں۔
لگدا ہے ہر کلاس وچ دو دو سال لائے نی۔“
کارڈور وچ ہاسے دی چھاک آئی تے گڑیاں منڈے اوہناں دے ول دیکھن

لگ پئے۔ ”اوائے چڑیا، اوقاتوں باہر نہیں ہوسیدا۔ بونڈے چوں نپ کے پٹھاں
 سٹ چھوڑیاں۔“ اوہ مشکریاں کردے کنٹین آل رلک پئے۔ ”مسٹر مسعود سمبھل
 کے گل کرو۔ ٹسیں راتو کی گل بھل گئے او۔“ ”کیہڑی اوائے؟“ مسعود نے کچی
 وٹ کے آکھیا، ”اوہوا۔“ چڑے سینت ماری۔ سارے منڈے ٹوہن لگ پئے راتیں
 ہاسٹل وچ کیہ بیتیاں ہن۔ ”دساں پھیر؟“ چڑے نے کنٹین دی ٹٹی گرسی گھسیڈیاں
 آکھیا۔ اپنے نوں ہرنیاں دی ٹور ٹردی گروی کاہلی وچ کنٹین دے اگوں لگھن لگی۔
 مسعود نے اکھ مار کے آکھیا، ”ٹوٹا ہے۔“ چڑا پھر کر کے اڈیا تے راہ اُتے پیاں
 دوویں کرسیاں کنٹین دے چنے اگے رکھ دتیاں۔ ”میں کہیا جی! رش والیاں تھاداں
 تے سپیڈ ذرا گھٹ کر لئی کرو۔“ منڈیاں وچ ہاسٹر پے گئی۔ اُچا لما قد، ترکھے نین
 نقش، چھمک ورگا سریر، کٹے ہوئے گھنگھریالے وال، بُکھاں تے بلدی اگ، گلھاں
 چوں سمدہ پیار، اکھاں وچ وقتی جیہا کرودھ، آکڑ کے کھلو گئی تے نفرت نال کہن
 لگی، ”مجھے کہا ہے۔“ چڑے دیاں لتاں کنب رہیاں سن۔ ”نہیں جی! میرا مطلب
 ہے، اصل وچ کنٹین والے نال اساڈا مذاق چلدا ہے۔“ ”تم پرپولیس میں آئے
 ہو؟“ مسعود اٹھ کے شہزادی دے لاگے سر نیواں کر کے کھلو گیا، ”آئی ایم سوری،
 اس نے پوری کلاس کا امیج کا تباہ کر دیا ہے۔“ شہزادی اوہناں دا گناہ ماف کیتے
 بناں اگانہہ ٹر گئی۔ کالیا جیہڑا چر دی چپ وئی بیٹھا ہائی آکھن لگا، ”ایہہ وی تاں
 پرپولیس وچ ای آئے ہان تے ہن فائل وچ ہن۔“ ”نہیں نہیں فائل دی عزت
 کرنی چاہیدی ہے تے پرپولیس دا امیج مثالی ہونا چاہیدا ہے۔“ ریاض جیہڑا پہلاں
 وی لہور دے کالجوں وچ پڑھیا ہائی، اوہنے مت دیندیاں آکھیا۔ ”ٹسیں ایس اہل ای
 نہیں کہ کو ایجوکیشن وچ پڑھو۔“ مسعود نے ریاض توں ہتھ دے اشارے نال سگرٹ

منگدیاں آکھیا۔ ”ہک مینوں وی دیکھیں۔ چدیاں ایہنے منگ کے پیدیاں ہن اونیاں میں وی۔ اوڑک رومیٹ جوں آیا۔“ چڑے اِنجے جھکدیاں جھکدیاں آکھیا تے سارے ہسدے ہسدے کنٹھیں توں ہاسل نوں ٹر پئے۔

پنج کو وجے لالے نے تھلیوں واج ماری، ”ٹونٹی سیون نمبر فون۔“ چڑا پہلی واج تے ای فسٹ فلور دے جنگلے وچ جا وجا، ”لالے کیدھا؟“ تہاڑے رومیٹ دا ہے۔“ ”کتھوں؟“ ”پتا نہیں جی کوئی لیڈی بول رہے ہن۔“ چڑے ہوراں چھوٹ وٹی تے سکناں وچ ای ریسپور تے اپڑ گئے۔ چڑے یمن بھرے لہجے وچ کہیا، ”ہیلو۔“ شہزادی آکھن لگی، ”مسٹر مسعود میں معذرت خواہ ہوں آپ جیسے شائستہ اور مہذب کالج فیلو سے میں نے برا سلوک کیا ہے۔ دراصل میرا مقصد آپ کی دل آزاری نہیں تھا۔ آپ کی وجہ سے ہی تو پریولیس گریس فل لگتی ہے۔ مجھے..... آپ کا پورا نام یاد نہیں۔ ماسٹڈ نہ کرنا۔ ابھی آپ کو ادھر آئے دو ہفتے ہی تو ہوئے ہیں۔“

چڑے نے جینز دے بوجھے وچ ہتھ پاوندیاں آکھیا، ”میرا ناں تے سردار مسعود احمد خاں ہے، پر اوہ اساڈا جماتی ہے نا چڑا، اوہنے چاچا سودا مشہور کردتا ہے۔“ ”کیا کہا؟“ ”او جی سارے چاچا سودا ای آہدن۔ میں سوچ رہیا ساں سرکٹ ہاؤس شفٹ ہو جاواں۔ بہتے کمی کمین ای ہاسل وچ رہندے ہن۔“ ”اچھا تو پھر کل آپ سے ملاقات ہوگی۔ ٹھیک ہے نا۔“ ”سُنئے ہیلو۔ ہیلو سُنئے۔“ ”جی، جی۔“ ”تسیں ہاسل توں بول رہے او؟“ ”لیس۔“ ”تسانوں زحمت تے ہووے گی۔“ ”نہیں، کوئی ایسی بات نہیں آپ کہیے تو سہی۔“ ”ذرا ہاسل دیاں ساریاں گڑیاں نوں میرا سلام دے دینا۔“ چڑا کھچرا جیہا ہاسا ہسیا تے ٹھک کر کے ریسپور رکھ دتا۔ نرگس نے شہزادی دے لاگے ہوندیاں کچھیا، ”کیہ آہدا ہائی؟“ ”سواہ تے مٹی آہدا ہائی۔ گل مسعود نال

نہیں چڑے نال ہوئی ہے۔“

رات دے کھانے مگروں ہاسٹل دے لان وچ ضروری اکھ ہويا۔ فائل دے منڈیاں دیاں اکھاں وچوں لہو سدا دکھالی دیندا۔ مدھرے جیسے منڈے نال دے نوں آکھیا، ”اسیں کیمپس وچ مونہہ نہیں دکھا سکدے۔“ ”اوہ تاں لائبریری وچ ای آکھدیاں پیاں ہان پرپولیس بہت بدتمیز ہے۔“ کاشف نے پرپولیس نوں سنان کان کہیا، ”اپنی کلاس تے صبر کریں۔“ ادھ گنجے نے نفرت نال کہیا۔ فائل دا اک میلے کپڑیاں والا منڈا اٹھیا۔ پہلاں اوہنے پرپولیس نوں لاکڑیاں والی اکھ نال ڈٹھاتے وت گل چھوہ دتی، ”سٹوڈنٹس اے نوں آئے ہو۔ اسڈے شعبے دیاں کجھ روایتاں ہن۔ کالج وچ رہن دے کجھ انگ ڈھنگ ہن۔ اتھے کڑیاں نال بکھیڑے مہنگے پوندن۔ بے اوہ شکایت کردیندی تاں تہانوں پتا لگدا۔“

پرپولیس دے ہوٹھاں دیاں پتیریاں سک کہیاں۔ پوری پرپولیس پگھر و پگھری۔ اک دو کچھرے منڈیاں اپنے گریوان وچ جھاتی ماری پر اوہناں نوں اچھا جرم نہ لگا، جیس توں اوہناں دا ضمیر چنگا مندا آکھدا۔ ”تساڈے وچ چڑا کیہڑا ہے؟“ چڑے نک دلوں دھوں کڈھ کے سگرٹ لت تھلے دتی تے کھڑا ہو گیا۔ ”اج اسیں تینوں ماف کریندے پئے ہاں۔ بے توں اگے توں.....“

چڑا کئی دناں توں یونیورسٹی ناہی گیا۔ اوہ ہاسٹل کنٹین تے آرڈر پہلی منزل توں ای سد کے دیندا۔ اٹھ و بے اوہ انڈا، سلاکس تے چاء منگواندا۔ وت جدوں وی جنگلے دے لاگے ہوندا کنٹین دے منڈے سمجھ جاندا کہ اک چاء۔ کدی کدی اوہ کنٹین دے منڈیاں نال اکھاں اکھاں وچ شرارت کردا تاں اوہ چاء دا آرڈر ای سمجھدے۔ چڑے نوں کجھ چاواں پناں طلب دے ای پینیاں پیندیاں۔ اوہدے

جہاتی کمرے اگوں لگھدیاں کائی مہل جھڑی چھڈ جانڈے۔ کوئی آہدا، ”چڑیا! اینیاں
 چاواں نہ پیتیاں کر۔ گھر جاویں گا۔“ چڑا وری کڈھ چھڈیندا۔ کوئی آہدا، ”چڑیا! میں
 ایٹکی تینوں گوجرانوالے ویچ آونا ہے۔“ چڑا آکھدا، ”یاراں لئی جان حاضر ہے۔“
 کوئی ٹچکر کر جاندا، ”چڑیا کدی میں تینوں بوجھے دی قید سنا دینی ہے۔“ چڑے دے
 من نوں لگدی تے وچے ویچ راجی ہوندا رہندا۔ ”اوائے ایہہ سیوی آلیاں کتاباں نہ
 پڑھیا کر۔ سک جاویں گا۔“ چڑا ہوکا بھر کے آکھدا، ”پہلاں کیہڑی مرزے دی
 جوانی پئے ماندے ہاں۔“

مودے دے کمرے ویچ محفل بھکھی ہوئی ہائی۔ چڑا چہک رہیا ہائی۔ اوہنے وڈی
 لہر ویچ چٹکی مار کے ایش ٹرے ویچ سواہ جھاڑی تاں کالیا بول پیا، ”اوائے چڑیا وڑ
 یاں ایہی پتی کر۔ پرنسٹن تیرے ہتھیں سلطان راہی دا گنڈاسا جا پدی ہے۔“ کوئی
 کلا جی چڑے دی ڈھا کے چڑھ جاندا تاں اوہ اوکھے اوکھے لفظ بول کے پڑ چھڈا
 دیندا۔ اج اوہنوں بھکھی محفل ویچ وحدت الوجود، وجودیت تے کلچر دا دورہ پے گیا۔
 مودے نے وچوں ای سٹ ماری، ”چڑیا، جتا توں زویں توں باہر ہیں، اونا ای
 زویں ویچ ہیں۔“ چڑا کچا پیا تے چپ کر گیا۔

چڑا یونیورسٹی تاں ناہی ویندا پر منڈیاں گڑیاں ویچ اوہدیاں گلاں ہونڈیاں
 رہندیاں۔ چڑے دے یار بلی اوہدے لطیفے سنانڈے۔ میس ویچ چڑے ایہہ گل
 کیتی۔ کنٹین تے چڑے انج پونڈھی وڈھی۔ راتیں اوہنے ہسا ہسا کے ڈھڈ ویچ
 پیراں گھتیاں۔

لالے نے تھلیوں ای سد ماریا، ”ستائی نمبر فون۔“ چڑے کمرے ویچ بیٹھیاں
 ای پچھیا، ”کیہدا؟“ لالے دیا، ”تھاڈا۔“ چڑا جیہڑیاں پوڑیاں ہک سکنت ویچ لہندا

ہائی اج مسیں اُنی گن کے لتھا۔ ”چوا جی۔“ ”آہو۔“ ”وہ جی دراصل.....“ ”گھل کے سدھی طرح گل کرو۔“ چوے پورے اعتماد نال آکھیا۔ ”میں شہزادی بول رہی ہاں تہاڑی فائل دی۔“ ”بولی جاؤ۔“ ”ناراض ہو؟“ ”نہیں نہیں میرا مطلب ہے اپنی گل نبڑو۔“ ”اصل وچ تسیں نویں آئے ہو۔“ ”جی، ہاں تسانوں سو سال ہو گیا ہے۔“ ”پلیز چوے سمجھ۔ میرا قصور نہیں۔ ایہہ لوکاں دی اپنی فرسٹریشن ہے۔ تسیں کوئی اجیہا ہاسا تاں نہیں کیتا، جیہدے وچ کوئی ماڑی گل ہووے۔“ ”تے پھیر.....“ ”تسیں یونیورسٹی آئے کرو۔ کلاساں اٹینڈ کیتیاں کرو۔“ ”کلاساں وچ کیہ پیا ہے؟“ ”پروفیسر ترمذی بہت قابل ہن۔ اوہ ٹی۔وی ریڈیو تے آوندن۔ اوہناں دا کالم اج دے اخبار وچ وی چھپیا ہے۔ بہت مشہور لکھاری ہن۔ پڑھیاراں دے سر اُچے ہو جاندن، جدوں اوہ ویہدن ایس ایڈے مشہور بندے کول پڑھدے ہاں۔“ ”تسیں شہزادیاں مشہور تے پڑھے لکھیاں وچ نکھیڑا نہیں کر سکدیاں۔“ ”نہیں چوے تسیں کل آونا ہے۔ ایہہ میرا حکم ہے۔“ ”آجاساں، پر میں شہزادے شہزادیاں دے حکم کدی نہیں منے۔“ ”چلو ریکویسٹ ای سمجھو۔“

چوے کمرے وچ آکے پہلاں بستر دی چادر بدلی۔ دھون آلے کپڑے اکٹھے کیتے تے دھوبی نوں سد نپائے۔ میز اُتے کھلریاں کتاباں چک کے الماری دے پھٹیاں اُتے جوڑیاں۔ اکو کتاب ای میز اُتے رہن دتی۔ میز کرسی اُتے کپڑا ماریا۔ ٹیبل لیپ صاف کیتا۔ سُبجان سنگھ دی پینٹنگ پتا نہیں اوہنے کسے رسالے یاں اخبار توں کٹ کے فریم کروائی ہا۔ ادھ نگی کڑی پریاں ورگا بانا پا کے نجدی پئی ہا۔ کچھے ست رنگی وادی دے چشمے تے پکھیرو وی نجدے جا پدے ہان۔ پہلاں اوہ صافی نال اوہنوں پونجھن لگا وت اوہدے من وچ آیا سگویں شہزادی تے اوہنے ٹشو نال

فریم انج چکا دتا جیویں اج ای خریدی ہووے۔ اوہنے نویں پینٹ شرٹ کڈھی تے
 اوہدیاں تہواں اتے استری کرن دا سوچیا۔ وت پتا نہیں اوہنوں کیہ تجھی تے اوہنے
 دھوبی نوں واج دتی، ”ایہہ تہواں بھن دیویں۔“ استری دا سوچ کڈھ کے ٹیپ دا
 لا دتا۔

چرخہ میرا رنگلا وچ سونے دیاں میخاں

وے میں تینوں یاد کراں جد چرنے ول دیکھاں

کھیں واریں ایہہ گیت سُن کے اوہ ٹائی بارے سوچن لگ پیا۔ ٹائیاں وی تاں
 جھگے وچوں دو ای ہان تے ساریاں شرٹاں اُتے پھبیاں ہان۔ وت اوہنے کوری ٹائی
 بھن دا فیصلہ کر لیا۔ دوجی ٹائی اوہ پہلے دن ای یونیورسٹی بئھ کے گیا ہائی۔ کنٹین بند
 ہوون توں پہلاں اوہنے رات دی اخیرلی چاء دا آرڈر دتا تے ٹیبل لیپ آن کر دتا۔
 مُودے نے جھاتی ماردیاں آکھیا، ”او خیراں اساڈے چوے دیاں اج تاں آہنے وچ
 بہاراں آئیاں ہن۔“ چوا اوہدی گل ول دھیان دتے ہناں ”کلچرل اینٹھر وپالوجی“
 دے ورقے پھولن لگ پیا۔ نہیں اج ”شرینہ دے پھل“ پڑھنی چاہیدی ہے۔
 ”ساوے پتر“ تاں ریاض اے نہیں موڑی۔ اوہدا دھیان ساہویں ٹنگی سجان سنگھ دی
 پینٹنگ ول گیا۔ اوہدے مُونہوں اچن چیت کوہ قاف نکل گیا۔ کوہ قاف کیوں؟
 شیراز، کبانہ ہوٹل وی تاں..... پھیر اوہنے بوے اُتے ماڑا جیہا ہتھ پھیریا تے
 آرڈر دے دتا۔ اوہدے جے دی سکندھ توں چوا نسیا جیہا گیا۔ شہزادی جیویں
 اوہدے من دی ساری پڑھ لئی ہووے۔ کیڈا پیارا ناں ہے چواتے ہوٹل دے نمھے
 نمھے چانن وچ چوے نے حیاتی وچ پہلی واریں امرت دا گھٹ بھریا۔ کنٹین دے
 نلکے چاء اگے رکھ دتی۔ ”لوو بھائی جان چوے۔ بھانڈے باہر رکھ دتے کرو اسانوں

دھی سا جھرے ایہناں دی لوڑ ہوندی ہے۔ تسانوں جگائے تاں تسیں گسے ہوندے
ہو۔“

چڑا اج سویلے ای جاگ گیا۔ وال واہ کے ٹائی دی ناٹ نوں کیا۔ پینٹ،
شرٹ، بوٹ، بیلٹ تے ٹائی دی میچنگ اُتے مطمئن جیہا ہو کے اوہنے دوئی واریں
بوٹ دا تسما کیا، ”بس ناں آلوں ای مار کھانا ہاں۔“ شیشے ول ویکھدیاں اوہنے
ورسی کڈھ کے آکھیا، ”ایس موڑی مظہر دی.....“ مظہر چڑے دا جگری یار ہائی تے
دوویں یارھویں توں چودھویں تیکر رلے پڑھدے رہے۔ چڑے ہوراں دا یارھویں
وچ ایہہ کم ہوندا ہائی کہ انگریزی دے پیریڈ وچ تن چار جہاں دی پراکسی لوانی تے
پچھلے بوہیوں کھسک جاونا۔ چڑے تے اوہدے باقی ٹیم دے رول نمبر اکٹھے ای
ہاں۔ اوہ وچ بدلا کے ایسراں حاضری بولدا کہ نالدے بیچ والے نوں دی شک نہ
پمدا۔ ایہہ پنڈ چڑا ای چا سکدا ہائی۔ اک دن چڑے ہوریں کم دکھا کے کھسکن لگے
تے مظہر نے پچھوں چولا پھڑلایا۔ چڑے اپنے دل کھچیا۔ مظہر نے چولا چھڈ دتا۔ چڑا
تاک وچ جا وجیا۔ کلاس روم وچ چپ ورت گئی۔ پروفیسر نے لال پیلیاں ہو کے
پچھیا، ”کیہ گل ہے؟“ مظہر نے دسیا، ”پکھے وچ چڑا وجا ہے۔“ چھٹی ویلے بارھویں
دے ہک منڈے اوہنوں چڑا آکھ دتا۔ اوہنے لاٹو چال چل کے تے لتاں وچوں
پھڑ کے اوس منڈے نوں بھونیں اُتے چا ماریا۔ منڈیاں چڑے نوں موڈھے اُتے
چک کے چڑے پہلوان دے نعرے لانے شروع کردتے۔ چڑا اک دو واریں
نغریاں اُتے وثیا، پر گل نہ بنی۔ اوہدے گھر اپڑن توں پہلاں ای جیویں کسے پورے
شہر وچ ”چڑے“ دا ہوکا دے دتا ہووے۔ ”مظہری حرامدیا! منڈیاں وچ تاں خیر ہائی
پر گڑیاں وچ.....“ اوہنے من ای من وچ آکھیا تے پھیر کاہلی نال ڈیپارٹمنٹ آل

ٹریا۔

چڑا یونیورسٹی ٹائم توں ٹھیک ہک گھنٹہ پہلاں گیٹ اُتے اڑ گیا۔ باغ توں پرتدے اک ریٹائرڈ جج نے چڑے نوں دیکھیا تے پرت کے تھاپڑا دتا، ”شاوا شے جوان، کالج لائف وچ جدوں اسیں ہفتہ صفائی مناوندے ساں تاں میں دو گھنٹے پہلاں اڑدا ساں۔“ چڑا چکی ہو کے گیٹ دے اندر کھسک گیا۔ ہن کجھ آوا جائی شروع ہوگئی۔ شہزادی پیریڈ توں پنج منٹ پہلاں ای اڑی۔ اوہدے فون اُتے ترلیاں نے چڑے نوں شیر کردتا۔ ہن اوہ کجھ کجھ اپنا حق سمجھن لگ پیا۔ چڑے نیڑے جا کے سلام کیتا۔ شہزادی دسیا، ”اج اساڈا ہاسٹل دا فنکشن ہے۔ میں کجھ لوڑیندیاں شیواں لے کے پرت جاواں گی۔ شاباش ویرا! کلاساں اٹینڈ کیتیاں کر۔“ ایہہ شفقت چڑے نوں آرے وانگ چیر گئی۔

پروفیسر ترمذی دس رہے ہان ایہہ اساڈی تاریخ دا سنہری زمانہ ہائی۔ اودوں شیر تے بکری رلے پانی پیندے ہان۔ ”ایکسکیوز می، سر۔ شیر نوں ڈٹھیاں ای بکری دی ترینہہ مر جاندی ہائی۔“ ”مسٹر تیرے سوال وچوں مینوں کجھ ہور طرح دی بو آرہی ہے۔ آئین اکبری، تاریخ فرشتہ، تاریخ فیروز شاہی، طبقات ناصری تے سفرنامہ ابن بطوطہ وچ کوئی اجیہا واقعہ میری نظر تھلویں نہیں لکھیا کہ شیر نوں ڈٹھیاں کسے بکری دی ترینہہ مر گئی ہووے۔“ پروفیسر نے عینک صاف کردیاں کہیا۔ چڑے نمانا جیہا مونہہ بنا کے آکھیا، ”سوری سر۔“ ”میں دس رہیا ساں ایس عظیم سلطنت نوں تباہ کرن والے صوبیدار تے دیسی قبیلے ہان، جیہناں نادر شاہ نوں گجرات تے ایمن آباد وچ بلاوجہ مچھرا دتا؟“ ”اوجی، جیہڑیاں ہزاراں سوانیاں خود گشی کر لئی ہائی اوہ کبھدے پیٹے پاؤ گے۔“ ”تیری ہر گل وچ دُپھیڑ ہوندا ہے۔ اک پاسے توں آہناں

ہیں اوہناں سوانیاں خود گُشی کر لئی تے دوجے بنے اوس عظیم فاتح اتے الزام وی لاونا چاہوندا ہیں۔ خود گُشی دا مطلب ہوندا ہے اپنے ہتھیں اپنے آپ نوں کوہنا۔“
 پروفیسر ترمذی نے اپنی ہک معتقد شاگرد اتے فاتحانہ نظراں پا کے گل اگانہہ ٹوری۔
 ”ایہہ اوہناں دی اپنی تھوڑ دلی ہائی حالانکہ نظام الملک نے قوم نوں خون خرابے توں بچاؤن دا پورا بندوبست کیتا ہویا ہائی۔“ ”او جی اتھے کیہنوں ملن آیا ہائی۔“ ”توں ذرا مینوں کرے وچ مل لئیں۔“

پروفیسر ترمذی نے گھوری وٹ کے آکھیا، ”اٹھارویں صدی دا اہم واقعہ پانی پت دی جنگ ہے۔“ چڑا رہ نہ سکیا، ”خیر ناں پہلے چار ہلیاں وچ جیہناں دے گائے لتھے اوہ غیر اہم ہان۔“ ”میں کل دے لیکچر وچ دس چکيا واں کہ تاریخ اپنے آپ نوں دوہراوندی ہے تے اوہ ہلے وی ایسے سلسلے دی کڑی ہان۔“ پہلے پنج اُتے بیٹھے ریاض نے گل سمجھے ہناں ای ترمذی صاحب دے ہنگارے وچ دھون ہلا دتی۔
 ”میں اج بہت ضروری میٹنگ تے جاونا ہے۔ میرا ایہہ فرض منصبی ہائی کہ کلاس مس نہ کراں۔ کل ایس موضوع اُتے کھلارویں گل ہوسی۔“ پڑھیار ’حاضری، حاضری‘ کر کے چکھے نس پئے۔ ”شادا شے میں تاں بھل ای گیا ساں۔ چھیتی چھیتی حاضری بولنا۔“ چڑے دی تند کدھرے ہور دے جُوگئی تے رجسٹر اُتے اوہدے غیر حاضری لگ گئی۔

ڈیپارٹمنٹ دے چیر اسی نے چڑے نوں کلاس روم وچوں باہر نکلیاں ای سنیہا دتا، ”تہانوں ترمذی صاحب یاد کردے ہن۔“

چڑا ”الاؤڈ سر؟“ کہہ کے میز دے ساہویں کھلو گیا۔

ترمذی صاحب متھے وٹ پاوندیاں آکھیا، میں سبھ جاندا ہاں تیرے چکھے کیہدا

ہتھ ہے؟“ چڑے مڑ کے دیکھیا تے کچھے بنھے ہتھ چھڈ دتے، ”میرا جی اپنا ہتھ ہائی۔“

پروفیسر ترمذی نے کھج کے پچھیا، ”تیرا داخلہ کیسے کروایا ہے؟“

”میرٹ اُتے ہویا ہے۔“

”تیرا پو کیہ کردا ہے؟“

چڑے کن گھرک کے آکھیا، ”جی سرگودھے اساڈی اپنی ورکشاپ ہے۔“ چڑے

رعب پاون لئی تھوڑی جیہی پو دی ترقی کر دتی۔

”دیکھ، تیری عمر نالوں میرا ٹیچنگ دا تجربہ زیادہ ہے۔ مینوں اج تائیں کسے

منڈے سوال نہیں پچھیا۔ دو جی گل توں بادشاہواں دے ناں ایسراں لینا ہیں جیویں

تیرے نکے بھرا ہون۔ تینوں کیسے کہیا ہے اوہ ظالم ہان؟“

”اوہ ظالم ناہن جی۔“

”ہک خاص ذہنیت اوہناں نوں ظالم ثابت کرن دی ناکام کوشش کر رہی ہے۔

اساں ہمیش اوہناں دا مونہہ توڑ جواب دتا ہے۔“

”جی، اوہناں نوں تاں مریاں وی صدیاں بیت گئیاں ہن۔ اسیں ہن وی

اوہناں بارے گل نہیں کرسکدے؟“

”مینوں متاں دیندا ہیں۔ ایٹھوں ای تاں تہانوں چسکا پیندا ہے۔ کل نوں اج

دے حاکماں بارے وی گلاں کرن لگ پوسیں۔ میں ایٹھے سیاستاں نہیں چلن

دینیاں۔“

”میرا تاں جی سیاست نال کوئی تعلق نہیں۔“

”میسنیا، کلاس وچ توں ہک سوال وی سدھا نہیں کیتا۔“

”نہیں جی میں تاں ایویں پچھیا ہائی نالے تسیں تاں ٹی۔ وی اُتے ایڈے اوکھے
 سوالاں دے جواب دیندے ہو۔“ چڑے نمھا جیہا ہس کے آکھیا تے ترمذی صاحب
 نے دیکھ لیا۔ پروفیسر ترمذی نے پینترا بدلایا۔ ”پڑھ کے کیہ کریسیں؟“
 ”بس جی پیونوں شوق ہائی۔“

”میری گل من تے کسے سرکس نال رابطہ کر دیکھ۔“

”سر، میں انسٹ کروان نہیں آیا۔ بس بہت ہوگئی ہے۔“

”گیٹ آؤٹ۔“

چڑے باہر نکل کے ’اونہہ‘ کیتی۔ تیرے سوال وچوں بدبو، تیرا پیو کیہ کردا ہے۔
 پڑھ کے کیہ کریسیں۔ گیٹ آؤٹ، شاباش دیرا۔ ایہہ شبد اوہنوں ہتھوڑیاں وانگ
 وچ رہے ہان۔ اوہ تھدھدا تھدھدا ہاسٹل پرت گیا۔

اونہنے نمھاشاں تیکر نہ ٹائی کھولی تے نہ ای بوٹ لاہے۔ بس اوہ سگرٹاں پھوکی
 جاندا ہائی۔ ہُن اوہنوں جنگلے کول کھلو کے آرڈر وی ناہی دیونا پیندا۔ جیہڑا منڈا
 بھانڈے چکن آوندا اوہنوں ہک پیالی ہور آکھ دیندا۔ اونہنے سُرے ورگی شام ول
 تکیا تے پھیر ’دفع کر‘ آکھ کے رضائی اُتے کھچ لئی۔ سورج کسے فوجی وانگوں اپنی
 ڈیوٹی تے آ گیا ہائی۔ اوہوں فجریں کسے گلڑ بانگ ناہی دتی۔ نہ چڑیاں اپنیاں
 آہلنیاں توں باہر نکل کے پھوہکیاں۔ ستائی نمبر دا گھلا بوہا تک کے ریاض، مُودا تے
 جیدی گوڑ لا رہے ہان، چڑا آہلنا چھڈ کے جان والا تاں نہ۔

سئیں و نچھیں چھاؤں دا انت ناہیں

جیون وچ اوہ جیہنوں کھل جاندا ہا اوہی سبھ توں وڈی سوڑ نکلی۔ دُور توں شیواں
کیڈیاں بھلیاں لگدیاں ہن۔ اینی وڈی جُوہ جتھے موتی چگن وٹن دا وہاج تھیندا۔
پُچھے پہلی تگنی ای موہے جاندے۔ جیہناں ایہدے وچ وسیرا کیتا، اوہناں نوں تخت
ہزارا جا پدا۔ جتھے رانجھے دے بھراواں لئی ای سبھ کجھ ہے۔ وسیب نال رسیاں دھراں
کان بہشت ای زمیں تے آیا ہا۔ جیہڑے جیون نوں کسے آدرش راہیں بدن دا آہر
کردے اوہناں کان کرڑی پکڑ۔ اکھے ایس رُکھ دے نیڑے نہیں جاونا۔

اوپنے اپنی موج وچ ای شریکے سڑی جُوہ چھڈ دتی تے لے پینڈے تے ٹر پیا۔
اوہنوں رُکھ دی ٹھنڈی چھاویں ہک گھا بربیا ہو یا پاندھی ٹکریا۔ پاندھی کچھیا: راہیا دے
راہے جانڈیا ہک گل مین بتا۔ اوہ رُک گیا۔ ”بھلا ایہہ بھیت دس کھاں توں تتی
دوپہریں ایڈا شانت کیوں ہیں تے میں ٹھنڈی چھاویں بھجدا کیوں پیا ہاں؟“ اوہنے

آکھیا، ”ایہہ گورو دی کرپا ہے۔“ ”تیرا گورو کیہ کردا ہے؟“ ”میرا گورو لوکائی کان
 سکھ منکدا ہے۔“ ”کیہ اوس کوئی پل بنوائی ہے۔ کوئی ہسپتال کھولیا ہویا سوں۔ کے
 زکوٰۃ کمیٹی دا پردھان ہے۔“ اوہدا ہاسا نکل گیا۔ ”نہیں اوہ اکھر وہندا ہے، جیہناں
 دے وچ آون والیاں پڑھیاں کان شانتی ای شانتی ہے۔“ ”وت اوہ گنڈا تویت
 کردا ہوسی؟“ ”نہیں اوہ اجیہے اکھر وہندا ہے جیہناں دے نال اک پیڑھی نوں خیر
 نہ ہوئی تاں دوئی نوں ہو ویسی۔ ڈوئی نوں نہ ہوئی تاں تریسی نوں۔ اوہدے
 اکھراں نال منکھتا دی نراستا مک ویسی۔“ پاندھی دے ادھ کھڈل جیہی گل پلے پئی
 تے اوہ باوریاں وانگوں دیکھن لگا۔ ”جے میں تہاڈے نال رل جاواں تاں کائی ماڑی
 گل تاں نہیں۔“ اوس آکھیا، ”اساڈے کرم نیارے۔“ اوہنے پاندھی نوں اپنے گورو
 دی بانی سناونی شروع کردتی تاں اوہ وارے وارے جاوے۔ پانی گھول گھول
 پیوے۔ ساہ ساہ نال دھنوادی۔ پاندھی نے اہے اوہدے نال دو چار نگر ای پھرے
 تاں ڈکھی جیہا رہن لگ پیا۔ اوہنے کچھیا: توں ڈکھی کیوں ہیں؟ پاندھی آکھیا،
 ”خلقت میرے تے نہیں ڈگدی۔ تیرا آدر کردی ہے۔“ اوہنے آکھیا، ”میں تاں
 کدی تکیا ای نہیں کہ کون ڈگدا ہے تے کون نہیں۔“ پاندھی نے پھکڑی لا دتی۔
 ایہہ ٹونے ہار جے۔ ایہنے میرے اُتے ٹونا کیتا ہے۔ پھیر اوہ کئی ورھیاں تیکر اوہدے
 مگر رہیا۔ اوہ جیس نگر نوں وی وڑے پاندھی پہلاں ای ہر گھر دی گنڈی کھڑکا کے
 دتے۔ ”ایہہ ٹونے ہار جے۔ مگری جے۔ لوکو واسطہ منو۔ کناں وچ اُنکلاں دے لوو۔“
 کے ہور دیس دی یاترا کردیاں اوہنوں سُندری ملی۔ سیان پو اوہدے انگ انگ
 وچوں ڈلھکدا۔ ہیر ورگا سوپن، سوہنی جیہا ہٹھ تھاوڑن تھائیں بولدا۔ اوہدے بول
 وچھلی دی تان توں وی مٹھڑے ہوندے۔ سُندری اوہدے توں کچھیا: کئی ورھے

پہلاں دی ایسے ویس وچ توں ساڈے نگر چوں لگھیا ہائیں۔ اوہنے آکھیا، ”کنے نگر
 کچھی دے ہن۔ لگھیا ہوساں۔“ سُدری آکھیا، ”توں مینوں چٹکی سواہ دی تاں دتی ہا
 پر مُندراں ناہن پوائیاں۔“ اوہنے آکھیا، ”کوڑا بیکسا سواد ہے جوگ سندا۔ توں ایہہ
 زہر کیویں پھکسیں۔ توں تاں درو پدی ہیں، جیہدا سوئمبہر رچایا ویسی۔ کوئی ارجن پچھلے
 جہماں توں تینوں اڈیک رہیا ہوسی۔ ایہہ تاں اوکھی گھائی پکھرا پینڈا ہے۔“ سُدری
 آکھیا، ”لے ایہہ کن نی۔ جیویں مرضی ونھ۔“ اوہنے آکھیا، ”پتہ ہی اساڈا کم کیہ
 ہے؟“ سُدری آکھیا، ”نہیں“ ”پھیر چنگے بھلے کن پڑوان دا شوق تینوں کیویں
 جا گیا؟“ سُدری آکھیا، ”توں مینوں سچا لگنا ہیں۔“ اوہنے آکھیا، ”اسیں وجوگیاں نوں
 شوگ دیندے ہاں۔ وسیب دے جھوٹے ورتارے تے تھکدے ہاں۔“ سُدری
 آکھیا، ”ایہہ تاں توں میرے من دی گل کیتی ہے۔ میں وی تیرے وانگوں حرص دی
 اگ اُتے فقر دا پانی تر وٹکنا چاہوندی ہاں۔ توں کن ونھن توں پہلاں جنیاں مرضی
 آزمائشاں پالا۔ میں ہر نہیں تر کے دکھساں۔“ اوہنے آکھیا، ”پہلا یدھ تاں اندر لے
 ویگاں نال ہوندا ہے۔ ایس یدھ کان فرید بانی، نانک دے بول، کبیر وچناولی تے
 حسینی کافیاں ای ہتھ پھڑدیاں ہن۔ ایہناں نوں کسے اجیہی گٹھے بہہ کے پڑھے جتھے
 مایا دا پرچھاواں ای نہ پوے۔ اوتھے لوبھ دا بی ای نہ اگدا ہووے۔ تیر میر والی
 پرت ای نہ ہووے۔ پنڈے بے حقیقت تھی جاوَن۔ کسے زول سچ دی پیری اُگے۔
 اساڈیاں روجاں اوہناں دے نال اک مک ہو وُجن۔ اصل تپیا۔“ سُدری آکھیا،
 ”ایہہ تاں میں تینوں کئی ورھے پہلاں بنتی کیتی ہا پر توں ہمیش ٹرخا جاندا ہیں۔“
 ”اج توں نہیں تیری آتما بولدی ہے۔ میرا لوں لوں تیرے ناویں۔“ اوہنوں لگا
 جیویں سُدری کمبدی آتما نال گل کیتی ہے، پر اوہنے اوہدا دل رکھن کان آکھ دتا۔

سُندری آکھیا، ”تیرے نال ٹریاں لوکی ہٹ ہٹ تکسن۔ جال جا میں وی جوگیا جوڑا پا
 آواں۔“ اوہنے آکھیا، ”سُندریے! ماواں سُوہا جوڑا پوا کے کھیڑے دی ڈولی وچ
 بہیندیاں ہن۔ اوہ آدرش دی بولی جانڈیاں ای نہیں۔“ سُندری آکھن لگی: میں اپنی
 سکھی نوں مل لواں۔ دیس چھڈن لکیاں ہک اخیرلی جھات پا لواں۔ سُندری نے اپنی
 ماں تے سکھی نوں دسیا: میں جوگیا چولا پا کے بالنا تھ دے ٹلے تے چلی ہاں۔
 اوہناں حال پاہریا پا دتا۔ ”نی ڈائے! ہن توں چوچک دا نک وڈھسیں۔ اتے دی
 داڑھی پٹن لگی ہیں۔ کھیوے دی پگ بار وچ رولسیں۔ متھے تِلک لگا کے جوگی نال
 ویسیں۔ ایس سوہل ملوک انگ اُتے بھبھوت رماویں گی۔ میرا بائی وانگوں نچ کے
 رتن سنگھ دی کھیہہ اڈیسیں۔ سیفو وانگوں بیت جوڑیا کرسیں۔“ وِت سُندری ایہو فیصلہ
 کیتا کہ گھر پٹھیاں ای جوگ لہہ جاوے کسے کشت بناں۔ کائی مالا ای گل لکا کے
 ناں ای جوگن رکھا لواں۔

اوہ ہکلا ہی چھھاں جھاگ گیا۔ پچھوں سکیں وچھیں چھاواں دا انت ناہیں دا رولا
 رپا ڈھیر تائیں رہیا۔ پر چھھاں اوہنوں کٹیاں توڑی لگا۔ اوہ دُوئی من تے رُکے
 بناں چھھاں دے رُکھاں وچ پر چھاواں یاں پر چھاویاں وچ رُکھ جیہا لگن لگ پیا۔
 سُندری نوں اوہدیاں سکھیاں تکایا۔ ویکھیا ای نی، ہبھے مویئے! ایہہ ٹونے ہار کدی رُکھ
 بن جاندا ہے کدی پر چھاواں۔ کدی مٹی دا ڈھیلا۔ کدی ریت دا ٹبا۔ جے ایہہ
 اساڈے ہار ہوندے تاں وسیب ایہناں نوں ٹلے ول کیوں چکدا۔ ایہہ جوگیے چولے
 پٹھ کائی جھی کرنی لکائی پھر دن۔

دینا

دینا میتھوں ویہہ کو ورھے وڈیرڑا ہوسی ، پر میں اوہنوں اج تیکر نہ چاچا آکھ سکیا تے نہ بھایا۔ اُنج اوہ چھوہراں وچ ہمیش بابا بنیا رہندا تے وڈیرڑیاں وچ بال۔ اوہدا گھلا ڈلھا سبھا ہر اک نوں پوہندا۔ اوہنے گھر وچ دو لیاریاں بنھیاں ہوئیاں ہان۔ پیشیں کول گواڈھیاں دے گھر ہوکدا ہوکدا وڈ جاندا تے گھر آلی دے کچ کناون بہہ جاندا۔ ”گھر دو لیاریاں ہین پر واہ مجال اسانوں پھی پیونی نصیب ہووے۔ چاء دے گھٹ کان گلاسی ای چا رکھے۔ ہر شے گھر ہوندیاں مینوں دھکے ای لکھے ہین۔“ راہ جانڈیاں بالاں نوں مونہہ مار لینا ”پترا! ہتھ ماریں کھاں بوجھے وچ مت کائی چوانی اٹھانی ہووے۔ اتھے ٹیشنی تیکر جاونا ہا۔“ دینے کنڈ ولاونی تاں پچھوں اوہدی سوانی نکل پونا۔ اوہنوں چھوہر مونہہ تے بھر جائی تے کنڈوں کچھے چاچی آہدے۔ اوہنے دینے دے لیڑے لاہ دینے۔ تھینہہ وچ جنی نموشی دینے کرنی پچھوں

اوبدی سوانی حساب برابر کر چھڈنا۔ اُنج دینا دل دا ماڑا نہ۔ کدی کدی اوس رینڈیاں
 دی پنڈ سرتے چاکے ڈیرے تے آجاونا تے چھوہراں نوں آکھنا، ”لو کھاؤ۔ ذرا
 سستیاں لہھ گئیاں ہان۔“ ایسے موقعیاں اُتے دینے دیاں پھراں سُنن آلیاں
 ہونڈیاں۔ رینڈیاں کھانڈیاں وڈے مُونہہ پھٹ وی اگوں ولدا نہ دیندے۔

دینے نوں لمی کھیڈ دا انتاں دا ٹھک ہا۔ اوہنوں وڈے وڈے کھڈکاراں دی نکي
 نکي گل چیتے ہا۔ دادیاں پڑدادیاں دے ویلے جیہڑے کھڈکار ہوئے ہان اوہناں
 دیاں کھیڈاں انج سُنیدا بھئی پڑ وچ آون توں تلی پٹن تائیں کھیڈ کر کے وکھا
 چھڈیندا۔ اوہنوں کندو تے رنگے دی جوڑی بہوں پسند ہا۔ رنگے دے ناں اُتے اوہ
 وارے جاندا۔ اکھے، ”اج کھیڈیاں کھیڈاں ہین۔ کھڈکار رلے ہونڈن۔ ایس میلے
 تے پگ میری اگلے تے تیری۔ اگے کھڈکار سڑ کے کھیڈ دے ہان۔“ پُرانے
 کھڈاریاں چوں اوہ مُودے دا فالودہ کر چھڈدا۔ مُودے نوں پڑ دی فتح نصیب ای
 نہ۔ جتھے وی کھیڈیا کدی پڑ نہیں چایا۔ مُودے دیاں بھاجاں تھینہہ آلیاں نوں وی
 یاد ہوگئیاں ہان۔ دینے دی اپنی سُنائی کھیڈ نوں کوئی ہور دوہراوندا تاں اوہ باہواں
 ٹنگ لیندا۔ ”اوس دیہاڑے مُودے نوں ناڑ ولاوا آیا ہویا ہا۔ میں آں کپڑے نپ
 کے بیٹھا رہیا ہام۔ اسوں بہوں ہوڑیا پر اوس آکھیا میں زبان کر بیٹھاں۔“ ”تھل
 وچ وی بہوں گندا ہویا ہا؟“ ”اودوں قدرتی مُودے دا پیر تَلکیا تے کھلیاں گنھ
 دتا۔ منڈی اُتے تاں اوہ ہالا مل گیا ہا پر مَلے ہوئے نوں ڈھاہیا ہانیں۔“ اوبدیاں
 گلاں توں بالاں دے من وچ لمی کھیڈ دی سدھر سر کڈھ کھلونڈی۔

لاگلے تھینہہ نال لمی کھیڈ دی گڈھ اوہنے ای رکھوائی۔ تھینہہ دے کھڈکاراں
 نوں چاننیاں راتاں وچ کول بہہ کے کھڈاونا۔ مالش کرن دے گر دسنے۔ پچھلے

پیراں تے میل میل بھاونہ۔ ہپھے ہوئے کھڑاریاں نوں کچی لسی پیواونی۔ ادھی رات تیکر پرانیاں گلاں دوہراونیاں۔ ایس تھینہ نال جدوں وی اساڈی کھیڈ پئی ہے، اوہ اسان ای چائی ہے۔ کھیڈ آلے دینہہ دھی ساجھرے ڈھول وگنے شروع ہوگئے۔ دینے دی سوانی چھوہراں دے گھراں وچ جا کے پلوتے دتے کہ دینا راتو کا گھر نہیں پرتیا۔ تساں بیڑی بڈیاں ای کدائیں لکایا ہویا ہے۔ ہبدائیں ایہا چو چو کہ دینا کدے ہے؟ دینا کسے نوں دس کے تھوڑا گیا ہا۔ جدوں کھیڈ مچ کھلوتی تاں دینا دوئے تھینہہ دی ڈھانی اچ اپنے کھڈکاراں نوں پندا پیا ہا۔ ”ایہدیاں پلپیاں ویکھو جیویں سمجھن دا سوٹا ہووے۔ ایہدی بھاج وکھیاے جیویں کٹورا ولونے وچ ولیا ہووے۔“ اساڈے تھینہہ دے چھوہری دینے نوں ڈوئی ڈھانی وچ بیٹھا دیکھ آئے تے اوہنوں مناوون گئے۔ دینے اوہناں نوں اوہ ودتاں سنایاں کہ لمی کھیڈ دے نال ہک ہور کھیڈ شروع ہوگئی۔

اودوں میں دوویں ہتھ ملایا ہام۔ مینوں تھینہہ دے ہرنکے وڈے تھاپڑا دتا ہا۔ نمھاشیں دینا اساڈے گھر آیا۔ اوس اپنی سوانی کولوں دکھی ہوون دی اوہ اوہ کہانی سنائی کہ مینوں اوس تے ترس آون لگ پیا۔ دینے دسیا: میں سوانی نوں ہوڑ چھڈیا ہے ہن دودھ نہیں وپچنا۔ اترو کے میلے تے اسان رل کے کھیڈنا ہے۔ مینوں ساء ای نہیں ادا ایہناں دے نال رل کے کھیڈن دا۔ وت نمھاشیں دودھ دی گڑوی اساڈے ال وی آونی شروع ہوگئی۔ جیہڑا دینے نال مشکری کریندا میں اوہدے گل پے جاندا۔ میلا جیٹھ وچ ہاتے دینے چیتر وچ ای ملکھڑ مراونی شروع کردتی۔ اوہ ساجھرے مالش کر کے ڈھولیاں اگے ٹلنا شروع کر دیندا۔ اسیں سدھرے وچ ہر راتیں بھجدے۔ اوہ مینوں نت آہدا: میرا ساہ پک لوے ہور میرے کول گر بہوں

ہیں۔ نال دا کھڈکار انجیں اڑائے سہی میں ٹہنی نال منکا بھن چھڈینداں۔

اوس میلے توں پنج ست دینہہ پہلاں مینوں بوسکی دا گرتا، دوبری لٹھے دی چادر، شفون دی پگڑی تے زری دا گھستا دکھایا۔ ”جدوں پڑنوں وڑیا تاں خلقت دیکھسی اج دینا کھیڈو ہے۔ ہن چھوہراں دی کھیڈتاں ہوئی نہ اتھے ویہت، چنھاں، تھل تے ساندڑ دے کھڈکاراں ہونا ہے۔ میں مونہوں آکھ کے نشا بھر جٹ تے کھیڈ لوادنی ہے۔“ اسیں ہر ویلے پٹ ہوکے پھر دے۔ ہک دوئے نوں داء دسدے۔ من ای من وچ دھاری ہوئی کہ اتردے کپ تے پگڑی اساڈی ہے۔ وت اوہ دیہاڑا اسانوں مولا دکھا ہی چھڈیا۔ دینا تے میں مسیت دی کھوہی تے دھی ساجھرے نھاتے۔ پرہائیاں دی سیوا کیتی۔ ملھڑیں دی دھڑل، کول دیاں گوکاں، شپنے دا ختم تے پڑے دی واء تھینہہ دے اُتے جادو کیتا ہویا ہا۔ اسیں اپنے گھراں چوں کپڑے پاؤن گئے تے میں مکھن اندر کھلوتیاں سٹیا تے اُتوں بوری دے دو گلاس چھک کے جھبڈی جھبڈی ڈھولیاں کول آیا۔ جتھوں اسان رل کے کھیڈ دے پڑنوں جادونا ہا۔

ڈھیر ڈھل ہوگئی تاں دینے دی کائی اُگھ مہر نہ لگی۔ سپیکر وچ وت وت ہوکا

پے دوئے ضلعیاں دے کھڈکار پڑ وچ آگن تے تھینہہ دے کھڈکار اہجے باہر نکلے ای نہیں۔ تھینہہ دے چھوہراں ہک ہک گھر چھان چھڈیا، پر دینا نہ پٹھ نہ اُتے۔ میں پڑ وچ تاں گیا پر لنڈوکانہ وٹیا۔ میں سپیکر آ لے دے کن وچ آکھیا، ”کھیڈ جال کے شروع کریائے دینا ادا ای ہوسی۔“ پھر دینہہ دا لگھ گیا پر دینا کدائیں نہ دسیا۔ تھینہہ دے نکے وڈے بال جکتاں کرین۔ ”تسیں کسے ہور نال رل کے بھج پڑو۔“ ”دینا جاسوس ہا تہاڈے کولوں داء کھن کان بھجدا ہا۔“ ”دینا نکے میلیاں تے کدی نہیں کھیڈیا۔ اوہ سرگودھے منڈی تے وگ گیا ہویا ہے۔“ بس جی

پگڑی باہر آلیاں دی قسمت وچ ہا۔ چاچے دینے تاں اپنی پگ خرید لئی ہا۔“ مینوں
 پچھائی توں بھوسیں ویہل نہ دیوے۔ دل کرے جدوں ٹکریا تاں کچیاں کھا جاونا ہے۔
 جیٹھ دا نسیا کتیں تاں دینا گھر نہ پرتیا۔ دینے دی سوانی میری ماں نوں مہنے
 مار جاوے۔“ تیرے پتر دا ای بلی بنیا ہو یا ہا۔ دو جھیں دا گھاہ پٹھا کرنا۔ نکلے
 بال سامھنے۔ مینوں تاں تاں وکھتاں وچ گھتیا ہو یا ہے۔“ ہک دینہہ دیگری کول
 میں اوہناں دی گلی چوں لکھیا تاں دینے چھجے ہوئے ڈب کھڑے کپڑے پائے
 ہوئے تے موڈھے تے نویں لنگی لے کے جھیں دی اکھراںی وچ گترا ساہرا پیا
 کرے۔ دینے مینوں دوروں ای سدیا تے وڑھے وچ پئی منجی اُتے بہایا۔ اوہنے
 میرے اگے تھالی پنجیری دی رکھی۔“ میں پار لگھ گیا ہام ایس سوانی توں چلیاں۔
 او دوں ہٹیاں تاں منگینی وینیاں ہان۔ اوہناں دھک کے مینوں پڑ وچ بہا دتا۔ میں
 سوچیا نیں دی گل ہے۔ بس تریشہیں ویناراں نوں دھو کے اٹھا چھڈیا۔ اوہناں ایہہ
 لنگی تے ٹوپا پنجیری دا دتا ہے۔ دو پھٹے مار کے ای بس کر چھڈی ہا۔ تہاں چھوہراں
 کھیڈنا کیہ ہے؟“

تیں ملیاں میری تازگی

ایہہ گل تاں میٹوں چیتے نہیں کہ اسیں پہلی واری کدوں ملے ہاے۔ اودوں تیکر
یاد رکھن آلی گل ای کائی نہ۔ اسیں پاروں پہلی ملنی دا چیتے وچوں سوہ گھرا نہیں پیا
لبھدا۔ ملنی تاں ہوندى ہوئی رل پٹھن نال۔ 'نہ ڈھیا سے نہ کیتیا سے دکھاں دیاں۔
جدوں کدی ڈھیا سے وی تاں نال دو ڈانٹاں سجے کجے۔ بندہ پہلے اُتل والی دا ڈانٹاں
نال موہ پیدا کرے تے وت اوہدے نال۔ ایہہ زہر میتھوں نہ پھلکیندا۔ ایہہ گلاں
ہلن کان تاں لوڑیندیاں ہوسن پر..... پپو، مٹھی نال پیار دیاں پینگھاں کدوں
جھوٹین۔ نالے مٹھیاں نوں کنھاڑیاں تے کون کھڈائے۔ جیہڑی چنگ میرے
ڈھراندر چکی ہا، اوہدی فرشتیاں نوں وی اگھ مہر نہ۔ مٹھی نوں اوہدا سیک وی آون
لگ پیا۔ میٹوں اہے اوہدے سلونیاں نیناں ول ویکھن دا حوصلہ وی نہ پمدا کہ مٹھی
نوں میرے لٹے نیناں وچوں سبھ کجھ ڈلھدا نظریں آون لگ پیا۔ میں اوہنوں اکھ بھر

کے دیکھیا وی نہ کہ پپونوں تے دوپہریں اٹھن آ لے ولوہنیاں دی بھنک پے گئی۔
 میٹوں مٹھی ای دسیا ہا ”ٹہانوں مندا بولن آلیاں نال اسیں لڑ پیاں ہاں۔ اوس
 تاں لیراں کر چھڈیا ہا۔ میں ای سمجھایا ہا ایہدے اچ اساڈی ای گھنڈی
 ہے۔“ مٹھی دیاں دسپاں لیراں نال میں وی بجھ گیا ہام، پر ایہدے نالوں وی
 ”اسیں“ دا پھٹ ناہی گھلن آلا۔ پھٹاں اُتے تاں لیراں دی سواہ وی پھاہ ہونڈی
 ہے۔ پر ”اسیں“ نال پھٹ چپا پٹھاں لہہ گیا ہا۔ مٹھی ہٹکلیاں بیٹھی مشری دی ڈلی
 ہونڈی۔ اوہدا من منکدا کہ اوہنوں کوئی گھول کے لی جاوے۔ اوہوں تالو چھوڑی
 رکھے۔ اوہ اپنی حد تائیں سارے پٹن پٹن کر بیٹھی ہا۔ ساڈے جیاں دے مناں وچ
 تھاہر بناون کارن وی۔ مینوں ایہہ گل منظور ناہی۔ مٹھی میرے من وچ بنے پریت
 دے آملنے ٹوں سیک دے سکدی ہا۔ کاواں ٹوں وکھا سکدی ہا۔ اوہدے من وچ
 آہلنا بنن ای نہ دیوے۔ اوہدے دس وچ ہا۔

اوہ ساگ دے کیارے وچ اُگی اجیہی گندل ہا، جیہڑی ساری ساول دے
 وچوں وی دس پندی ہے۔ اپنی مستی وچ مست۔ مرداویں داتری توں پہلاں ای
 کسے سوانی دا ہتھ اوہدی گچی ٹوں پمدا ہے۔ ہر شے توں بے نیاز۔ ہر کوچھ توں
 اُچی۔ مکی دی چھلی وانگوں لھٹی۔ جدوں پیر پندی تاں دھرتی دا وی ہاں ٹھر جاندا۔
 سچی پنجاہن۔ اوہدا ہک ہک بول چھماں دے پوتر پانیاں وچ دھوتا ہوندا۔ اوہدیاں
 گلاں ٹوں کسے چینل دی لوڑ ناہی۔ اوہ ہوا دے پراں اُتے بہہ کے ای پریت
 ونڈدی۔ اوہ باہواں لکا کے انگاڑی لیندی۔ خورے اوہنوں پتہ ای ہوونا ہے کہ
 باہواں چک کے انگاڑیاں لیاں پنچے باراں دھکھ پونیاں ہن۔ اوہ ساہ وی وڈی
 سیانف دا لیندی۔ اوہ خیالی ہرنی نہ۔ اوہ بار دی جی جانی ہا۔ کسے شکاری دا ہیتا ای

نہ پیا۔ بہت دا نین۔

اودوں اودے من وچ خوشیاں دا انھیر آیا ہويا ہا۔ جیویں انھیری نال توت
دیاں لگراں بھجیاں کڑکدیاں نہیں، لہھ جاندین۔ اوس فطرت وانگوں ای فرشی سلام
کہتا ہا۔ میں اودنوں ہوڑیا ہا سنگھ دے اتوں اتوں۔ اوس مونہہ ہتھاں اچ دے لیا
ہا۔ میں ای اودنوں آکھیا ہا ”جا“۔ اوس جانڈیاں جانڈیاں اجیہی تکی تکی، جیہڑی میں
ناہم چاہندا مٹھی دی ڈاری اُتے لکھیوے۔ اودنی تکی میرے من اچ آس دا ڈیوا
بال گئی تے مٹھی دے من اُتے وجی کالک ٹوں ہور وی گوڑھا کر گئی۔ میں مکر دے
کئی ڈھنگ پڑھ چکا ہاں۔ کئی سُن چکا ہاں۔ مٹھی لختے اچ ای آسمان اُتے ٹاکی لا
دی سکدی ہا، لاہ وی سکدی ہا۔ اوہنے پستکاں، گرنٹھاں تے شاستراں ٹوں مدھول
چھڈیا ہا۔ کلجگ اچ کوئی مُنی ہوندا تاں نواں شاستر جوڑ لیندا۔

میں حیاتی اچ پہلی واری کسے دے دکھ ٹوں اپنا جانیا۔ میرے پاروں ہک پوتر
من سیخ دے مونہہ کباب بنیا ہويا ہے، جیہدا دوس خورے دوہاں دے سرتے نہ۔ اوہ
قدرت وانگوں پاک ہا۔ اوس اُتے گاڑ کائی نہ پئی ہوئی۔ سبھ توں وڈا دوس۔ میں
اندرو اندر گلدا رہندا۔ گڑھدا رہندا۔ ہک جھورا جیہڑا روگ بن گیا۔ ہر ویلے مونجھیا
من۔ بولیاں ہور گند کھلے۔ چپ سول وانگوں رڑکدی رہندی۔ مہنے اودنوں وی
چواتیاں وانگوں لگدے ہوسن۔ نیندراں تاں اودیاں وی حرام ہوئیاں ہوسن۔ اودنوں
دی آل دوالے دی اداسی ڈنگدی ہوسی۔ مینوں ملدی تاں بہت شانت۔

اودنوں مٹھی دے مکران دا تاں پتہ لگ گیا ہا۔ اودے کول ڈنگ دا دارو نہ۔
اودنوں دو مونہی توں جان چھڈاون کان ماندیریاں چکھے جاون دی لوڑ ناہی۔ اودے
راہ اُتے اودیاں لیٹاں نت پیاں ہوندیاں۔ اوہ ایہناں لیٹاں ٹوں بوکھر نال صاف

ناہی کر سکی۔ اوڑک اوہدی سوانیاں آلی بودھی کم کر گئی۔ اوس آکھیا، ”نی مٹھیے!
 توں ٹھیک آہنی ایں۔ اوہ تاں بندہ ای بھیرا ہے۔ مینوں کیہ پتہ ایہناں دلاں
 چھلاں دا۔ توں تاں اڈدے پکھیاں دے کھمھ وی گن لیندی ہیں۔“ پتہ نہیں مٹھی
 جھٹ کیوں کڈھیا۔ ہوکدی ہوکدی میرے تائیں اپڑی۔ گجھ اوس دیاں کیتیاں،
 گجھ اپنا مصالحہ لاکے ٹر گئی۔ میں ہن دوہرے عذاب اچ ہام۔ بے وس۔ جیہڑا نہ
 گو سکدا ہے نہ الاء سکدا ہے۔ اجیہے کھو بھے اچ گکھھیا ہام دتھوں نکلیاں ہور لیڑے
 لیڑدے۔

میں پک دینہہ اوہنوں آکھیا، ”میں تیرے نال گجھ گلاں کرنا چاہناں۔“
 ”کدوں؟“ ”جدوں تیرے کول وسیہل ہووے۔“ اوہ گجھ دسے پناں ٹر گئی۔ وت اوہ
 اوہ آپے ای پک دینہہ بہہ گئی۔ میں آکھیا، ”دیکھ میں تیرا بہوں آدر کیتا ہے۔
 ایہہ گلاں دن، کرن دیاں نہیں ہوندیاں۔ میں سوچیا زندگی وچ خورے نہ ای مل
 سکے۔“ اوہدی چیک نکل گئی۔ پھپھیاں اُتے موتی پوپون لگ پئے۔ ”تسیں ایہہ کیہ
 آکھیا ہے۔ اسیں ساری زندگی ملدی رہسائیں۔ میرے جیون دا کھٹیا وٹیا تسیں ہو۔
 تہانوں پتہ ای نہیں سوانی دے دکھ دا۔ تسیں پہلے مرد ہو جیہناں دا میرے من اچ
 آدر نسر یا ہے.....“

اسانوں ملیاں ورھے ہوگن۔ وچ کئی سالوں دی دھوڑ جم گئی ہے۔ زمانیاں
 دے کھپے ہن۔ مینوں ہن اوہ کئی کئی دنوں تیکر یاد ای نہیں آمدی۔ میں اوہنوں دماغ
 چوں کھرچ بیٹھا ہاں۔ من توں اچے نہیں مٹی۔ مینوں اوہدا خیال ای ودھ گھٹ ادا
 ہے۔ میں بیتے ورھے اوس جوہ چوں لکھیا ہام۔ مینوں اوس پاسے کہانیاں دی کھوج
 کان جاونا پیا ہا۔ ایہہ لنک روڈ کائی نویں بنی ہا، جیس توں لگھدے پئے ہاسے۔

اوہناں دے تھینہ دے اُکا ای لاگیوں۔ نال بیٹھے مٹر میتھوں پُکھیا: اتھے کوئی عشق
 وِشک تاں نہیں کیتا۔ ساری بُوہ اپنی ہے۔ میں ہس کے سِگرٹ کڈھ لئی۔ کجھ دُکھ
 گھٹاون کان۔ دُھوں اِج اپنا مُہاندرا لُکاؤن کان۔ اوس وت آکھیا، ”دوپرا کرن دا
 نکانا تاں ہے۔“ میں اوہدی گل ہاسے اِج گھت چھڈی۔

میٹوں اِجن تائیں ڈائجسٹ پڑھن تے فلماں ویکھن دا چسکا نہیں پیا۔ جیس
 عمرے ڈائجسٹاں ٹوں پڑھن دی اُگھ مہر لگی تاں اوہوں میرے مطبل دی گل اوہناں
 کول کائی نہ۔ فلماں تاں کنیں ویکھیاں ہن۔ نہ فلم دا ناں یاد رہندا ہے نہ اداکاراں
 دا تے نہ گانا۔ بس گانا کنیں پیاں پتہ لگ جاندا ہے کہ پہلاں وی سُنیا ہے۔ پنجابی
 دے لوک گیت تے وڈکی شاعری ٹوں ای ماندا ہاں۔ ایہہ مینوں بنھ کے رکھ
 دیندن۔ کمپیوٹر لین نال کجھ میں ہندوستانی گانیاں دیاں سی ڈیاں وی لے لیاں
 ہن۔ اوہ وی تنگے نال۔ ہک اداکارا دی اوہدے تے بھانور پمدی ہے کجھ کجھ۔ اِن
 بن نہیں۔ میں مُردار کھاؤنے گنگا نوں چھاں دے پوتر پانیاں نال مثال نہیں دے
 رہیا۔ اوہدا ہڈیاں بناں گزارا نہیں تے چھاں اِج تائیں سوہنی دے قتل تے پچی
 ہے۔ ایویں بھورا گو ای بھانور پمدی ہے۔ اوہناں دی مسکان وِچ وی سئیاں کوہاں
 دا پاڑا ہے۔ پر ہاسا سگواں۔ جدوں گاؤن اتھے ادا ہے تاں میں پاز (Pause)
 دے چھڈناں۔ ہک واری؟ نہیں کنیں واری۔

اِج اوہ اچن چیتی ای اپنے پو نال آگئی۔ نہ مُسکان، نہ شوخی۔ لیڑیاں وِچ
 اِجے فرق ناہی آیا۔ میں آکھیا، ”تساں رابطہ ای نہیں رکھیا۔“ اوس ہو کے نوں ڈک
 لیا تے مکھڑے اُتے اُداسی کھلر گئی۔ ”اِج کیویں چکر لگا ہے؟“ ”ایتھائیں مامے
 دی دھی دی شادی ہا۔ میں شاپنگ وی کرنی ہا۔ تہانوں ملن تے دل کیتا۔“ فون

تے دس دیو ہا آون دا۔“ اوس میری گل دا جواب دتے پنناں ای ایہناں ورھیاں
”اچ میرے نال بیتیاں موٹیاں موٹیاں گلاں دسیاں۔“ تہانوں ایہناں گلاں دا کیویں
پتہ لگدا رہیا ہے؟“ اوس اٹھن لکیاں ہس کے آکھیا، ”جیہناں نوں لوڑ ہووے رکھ
لیندن۔“ پی فور کسے وگاڑ پنناں ای پاز دا کم چھڈ چکا ہا۔

دودھ مُنگلی

کتیں ادھ پڑدھ ای ہوسی کہ ساوے دے جُٹے اِچ جلول ہودن لگ پئی۔ اوہ جھٹی ایلے ای سارے سنکیاں دے کنیں لگا، ”یار! دودھ مُنگلی کھیڈیلے مدتاں بیت گئیں۔“ کہو جیڈے آکھن: ساوی برن دیکھ کے وسوں باہر ہوئی ودی ہے۔ اوس دو چار سیانیاں نال وی سیٹی رلائی۔ اوہناں وی سمجھایا مگھر ادھ پڑدھ ہووے تاں دودھ مُنگلی کھڈیندی ہے، اترو کے کتیں اِچ سہی۔ اوہنوں ننگے نیرے دودھ مُنگلی دا بھیت کون سمجھاوے؟

ساوا ہر ایلے ایہناں ویہناں اِچ وہندا رہندا۔ جُٹے تے ماش کرے، لگ چھپ کے بیٹھکاں کڈھے۔ راہ اِچ ادا ادا گھتی مارن دی پریکٹس۔ یار، بیلی چوبھاں لاوندے۔ ساویا! ایہہ جھٹ دیاں کھیڈاں ہوندین۔ کیوں کلا ہو گیا ہیں؟ ”بس میں دودھ نہیں چکھنا، گھوڑی نہیں بننا۔“ اوہ تھینہ چوں نکل کے کھوہاں، آہلیاں آل

جاون لگ پیا۔ ساری دیہاڑ گونگو تچھے۔ اُکھرانیاں اِچ ڈھوراں دیاں ودھیاں
 پٹھیاں چوں گنڈیریاں پُوپے۔ کھوہاں، ڈھاریاں آلیاں جیہناں ایہہ کھیڈ کھیڈی
 ہوندی، اوہ ہس چھوڑدے۔ ساوے دے ہانی چھیڑو، جیہڑے کدے کدے کم نال
 تھینہ نوں جاندے، اوہدیاں گلاں دا سواد لیندے۔

اوہدے گھرتے سکول وچکار لوہار دی دوکان ہا۔ بس نال دی ای دوکان۔ ہور
 او تھے دوکان آلی گل کائی نہ۔ بھٹھی، آہرن، چار نکے وڈے رچھ تے ہک بھنی تڑنکا
 چاکھڑی۔ چھپری دیاں تھمیاں تے لڑے تاں پورے ہان، پر چھپری اوس بھوائی
 کدی نہ۔ کدھ آ لے لڑیاں اُتے تھبا پرالی دا، جیہدی چھاں چاکھڑی اُتے رہندی۔
 کڑکدی ڈھپ اچ پر بھ او تھے بہون تے کیوں بہون۔ کھڑی دا وی کوئی اَنج سالم
 نہ۔ تماگو وی بابے دو وٹکیں رکھیا ہوندا۔ چنگا تماگو ڈب اِچ تے بھیرا بھٹھی دے
 لاگے۔ جٹ گڑ گنڈاون امدے تاں جھٹ مگروں آپے اک کے اُٹھی جاندے۔
 جے کوئی جٹ آہدا، ”بابا کیا! پٹھا پر تے چا۔“ بابا آہدا، ”بچرا! تماکو کوئی تہا تھوں پیارا
 ہے۔ ایہہ بھٹھی کول پیا ہے۔“ پٹھا پرتیاں وی دھوں دے نیلے بدل بن ویندے
 تے اوہ کھج کے اپنے راہے پیندا۔ ساوے نوں بابے دیاں گلاں اِچ بڑے لورے
 امدے۔ اوہ اٹ اُتے بہہ جاندا۔ بابے نوں داتریاں دندیاں تے گڑ گنڈدیاں ویہدا
 رہندا۔ جدوں آل دوالے کوئی نہ ہوندا تاں ”کچھ لیندا،“ اِج مگھر نوں رکتویں ہے؟“
 بابے نوں وی کچی تاریخ تاں یاد نہ ہوندی۔ اوہ گلوں لاہن لئی آکھ چھڈدا۔
 ”پندرہاں مگھر نوں کنک دیاں گاڈیاں مکدیاں ہن۔“ ”ہن کتنے دیہاڑے رہ
 گئیں۔“ ”جدوں دیکھیں نا اتھے گڑ کوئی نہیں پیا انجیں جانیں گاڈیاں مک کتیاں
 ہن۔“ بابا کما سکولی چھوہرتوں اپنی کنڈ نہ لگن دیندا۔ ”بابا! وت دودھ منگلی دی رت

آجاندی ہے۔“ بابے کے ساوے دے مونہہ آلوں پکا کے دیکھیا تے وت مجھلی دا لڑ
 کج کے آکھن لگا، ”دودھ مُنگلی دا سواد تاں پالیاں اچ ای ادا ہے۔“

ساوے بابے کے دیاں دوویں گلاں گھٹ کے پلے بنھ لیاں۔ دُوئے
 دیہاڑے اُستاد ہوراں حساب دے سوال لکھوائے تے دھی نال ای مانیٹر نوں سمجھا
 چھڈیا کہ پہلی آلیاں نوں سبق دیونا ہے۔ وڈی پہلی نوں ٹوکویں لکھواون۔ دُوئی،
 تریں نوں اِلا۔ جیہڑا چھوہر شرارتاں کرے اوہدا ناں سلیٹ تے لکھ لینا۔ میں وی
 دیگر تیکر ہٹ آوساں۔ ساوے اُستاد دے سائیکل اُتے ٹاکی مار کے چلکا چھڈیا۔ اوہ
 کلوکا پاشن نوں پیا ادا ہاتے ربوں سبب بن گیا اُستاد دی چھٹی دا وی۔ اوس سبھ
 توں پہلوں مانیٹر نوں ہتھ اچ کیتا تے وت چوتھی، پنجویں آ لے وی اوہدے دوالے
 ہو گئے۔ ہک ٹاٹ اُتے دو جماتاں دے بیٹھن نال کجھ سوڑ جیہی ہو گئی تاں اوہ اپنی
 جاہ چھڈ کے اپنے بستے دے اُتے ہو کے بہہ گیا۔ ہن تھوڑا جیہا اُچا وی بیٹھا ہا نال
 دے جماعتیاں نالوں۔ اُچے بہن دا نشہ تے دوا اوہدے آکھن تے دوویں جماتاں
 ای تاں اکھیاں ہو گئیاں ہان۔ اچ ساوے نوں اُستاد ناں لے کے آکھیا ہا: توں
 سائیکل تے ٹاکی مار۔ کنیاں خوشیاں دا ہڑھ آیا ہو یا ہا۔ اوہ اپنے آپ اچ میوندا ای
 نہ۔ ایسے خوشی اچ ای پڑے اپنیاں تھاواں چھڈ کے دو جے کاجاں وچ جا وڑے
 ہان۔ اچ دیاں بھلاں اوس خوشی اگے کجھ وی ناہن۔ اوس چولے دی بانہہ نال نک
 پوجھ کے آکھیا، ”گاڈیاں مکن تاں دودھ مُنگلی شروع کریندی ہے۔ پالیاں اچ
 دودھ مُنگلی دا سواد ادا ہے۔“ ”گاڈیاں کدوں مکدیاں ہین؟“ کسے نالدے چھوہر
 پکھیا۔ ساوے نک دی شوکر ڈک کے آکھیا، ”جدوں بابے کے دی دُکان اُتے گرو
 نہ پئے ہوون۔“ سارے ہس پئے۔ اوہنوں ایس گل دا نشہ وی نہ ٹکن دیندا کہ ہک

واری میرے آکھے دوویں کلاساں اکٹھیاں ہو گئیں۔

جیہڑی سوغات باہروں بھالدا ہا اوہ گھروں لہہ گئی۔ پھتیں نیانی اوہدی ماں
نوں دیندی پئی ہا: مجھ کتیں دے دیہاڑے تاں کڈھ گئی ہے ہن پہلی مگھر نوں
سوسی، نہیں تاں ڈوئی نوں۔ ساوا ساری دیہاڑی نائیاں دی مجھ سون کان دُعاواں
منگدا رہیا۔ سکول ایچ وی اوہدیاں اکھاں اگے ہک بھوما جیہا کٹا بھمدا رہیا۔ اوس
چھٹی ایلے گھر وچن توں پہلاں نائیاں آل جھاتی گھتی۔ مجھ اکھراںی توں ہٹ کے
چٹکے تے بیٹھی ہا۔ سجاولا نائی اٹھوونا بیٹھا کھٹا پیا چھکدا ہا۔ ساوا اگانہہ لگھ گیا۔ نائیاں
دیاں دُعا میں نال ساوے دیاں وی رل گئیاں تے ڈوئی مگھر نوں مجھ سو پئی۔ ہن
پندرہاں مگھر تیکر تیرہاں دیہاڑے گننے سوکھے ہان، پر ساوا تاں ہک ہک جھٹ وی
گندا۔ اوہ روٹی کھاوندیاں وی وچ وچ باقی دیہاڑے گن چھڈدا۔ ماں وارے
وارے جاندی کہ وڈا ہو کے ہور وی لائق بنسی۔

پندرہویں مگھر دی نوں جیویں اوہدے کان عید ہا۔ اوہ سیانا جیہا مونہہ بنا کے
نکی پہلی توں وڈے چھوہراں تیکر ایہہ گل چتاوندا رہیا کہ اج دودھ مُنگلی کھیڈنی
ہے۔ اوہدے کان نمھاشاں خوشیاں ونڈنیاں ہان۔ اوہ گلیاں ایچ کئی واریں گھوڑے
وانگوں ہنکیا۔ اوہدی من دی مراد پوری ہوون ایچ تھوڑا ای چر ہا کہ لہندیوں گھڑ
چڑھ آئی۔ ہتھاں، تونیں گنجدیاں تائیں اوہ مینہہ لتھا کہ پیر دھرن دی تھاہر ای نہ۔
ایہہ سیالے دی پہلی جھڑی ہا۔ لکھ کاتے وی کسے اندر سامھ کے ناہن رکھے
ہوئے۔ ساوے دی ماں ڈھاندی ڈگدی باہرلے چلھے چوں لکڑیں چا تاں لئیاں، پر
سٹیاں لکڑیں ایڈیاں ٹھوہ کیویں بلن۔ ساوا بُو ہے ایچ کھلو کے دودھ مُنگلی دے سُفنے
وہدا رہیا تے کسے کسے ویلے ماں توں اوہلے ہوکے ہنک وی لوے۔ ماں نے

اوہنوں ٹھڈھ لگن دے ڈرتوں رضائی اِچ واڑ چھڈیا۔ ساوا بھکھا تا ای سوں گیا۔
 کئی دیہاڑیاں تائیں گلیاں اِچ پانی کھلا رہیا۔ اوہدا کھیڈ آلا سُفنا کھیرو کھیرو ہوں
 لگ پیا۔

ساوا ہر ایلے نمو جھانا جیہا رہن لگ پیا۔ ہر شے نوں جھلیاں وانگوں تکی۔ جتھے
 جیہڑی شے دیکھے، ویکھدا ای رہ جاوے۔ ہک واری اوس ماں نوں وی ڈلاک کڈھ
 ماری۔ اکھے ”میں رتا ہاں۔ توہیں میرا ناں ساوا کیوں رکھیا ہے؟“ ماں اوہنوں ہتھ
 پھیر کے شاہ ہوراں کول لے گئی۔ شاہ ہوراں دی دکھ وی تاں دیکھن منگدی۔
 اوہناں دے ساہویں وڈے وڈے وہابی دی نہ کسکدے۔ چٹی پگڑی، سوسنی لیلن دی
 چادر۔ قمیض نہ دودھ ورگا چٹاتے نہ ای گوڑھا رنگ۔ پیریں کنیالی جتی۔ ٹرن لکیاں
 پلیاں توں لڑ ہندا تاں اِج لگدا جیویں کالی ٹاہلی دا لڑا رندیا ہووے۔ ساوے
 اوہناں نوں کئی واریں دیکھیا ہا پر جُجرے اِچ پہلی واری گیا ہا۔ شاہ ہوراں دسیا:
 ساوے تے سایہ ہے۔ جدوں اوہناں ساوے دیاں ٹھڈھیاں ٹھار گلھاں اُتے ہتھ
 پھیریا تے ساوے نوں چاپیا جیویں سارے روگ ای مک گئے ہوں۔ اگر بتیاں
 دی خشبو، مٹھائیاں دے ڈبے تے ڈب دیاں صفاں اُتے وچھی گولی دری اوہنوں
 ہورناں جہاناں دی سیر کراون لگ پئی۔ شاہ ہوراں مٹھائی دا ڈبا ساوے اگے رکھ دتا
 تے اوہدی ماں نوں سائے دیاں کلاماں سمجھاون کان پچھلے جُجرے اِچ لے گئے۔
 ساوے ویہل۔ تاڑ کے ٹھوہ ٹھوہ برنی، جامن تے کھنڈبارے مونہہ اِچ تئے۔ جھٹ
 نگروں اوہدے کنیں واج پندی، ”جی ہا۔ اگے کالے کان ناہم لے جاندی۔“
 ساوے دا ہتھ زکدا پر کسے دے جھاتی نہ پاوں پاروں مُڑ وگاگ شروع ہو ویندا۔
 ساوے دی ماں سائے دیاں کلاماں سمجھ کے اوہنوں نال لے کے گھر آل ٹر پئی۔

سُکی ٹھڈھ اِچ ساوے دا نِک ناہی پیا رُکدا۔ ماں اوہنوں پیار دیندیاں آکھیا،
”ساویا! توہیں پہلی کلام نال ای گھل جاونا ہے۔“
”اماں! وت میں دودھ مُنگلی کھیڈ لیاں۔“ اوہدی ماں دا ڈھڈھر چھٹ گیا
تے پترنوں ولدا دتے پناں کاہلی کاہلی ویرھے اِچ وڑگئی۔

چھپیاں کتاباں

سعید بھٹا

(پرکھ پڑچول)	چن چنھاں دے
(سودھ پڑچول)	کلیات شاہ عظیم
(سودھ پڑچول)	سر ساویں رتی پریت
(پرکھ چون)	سانجھ و چار
(پرکھ چون)	سانجھ سرت
(لوک گاؤن)	نین نہ رہندے تکنوں
(کہانیاں)	نہ جھنگ چھٹیا نہ کن پاٹے

چھپدیاں پیاں

(پہلی جلد)	نابر کہانی
(پہلی جلد)	راج کہانی
(پہلی جلد)	بار کہانی
(پہلی جلد)	دیس دیاں واراں